

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՅ ԳՐԱՏԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԴԻ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅԲ

Փ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՅ

1914

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Օ. ԱՐԶՈՒՄԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏԱՆ

47,925

4-19

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

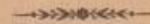
ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅԲ

Դ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՑ

1920

2989

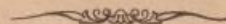
ՏՊԱՐԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ

Օ. ԱՐԶՈՒՄԱՆ

№ 280

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՏԱՌԵՐԸ

Քլիսազիր

ԱՐԳԴԵԶԷԸ ԹԺԻԼԽԾԿՀԶՂ

ՃՄՅՆՇՈԶՊԶՌՍՎՏՐՑ

ԻՓՔՕՖ

Բոլորզիր

աբգդեզէըթժիլխծկհձղ

ճմյնշոչպջուսվարց

ւփքօֆ

Ընդազիր

աբգդեզէըթժիլխծկհձղ

ճմյնշոչպջուսվարց

ւփքօ՛ժ

ԳԱՍ. — ԼԵԶՈՒԻՆ ՏԱՐԻԵՐԸ

1. — Բոլոր մարդիկ միեւնոյն լեզուն չեն խօսիր, ամէն ազգ իրեն յատուկ լեզուն ունի:

2. — Հայերը կը խօսին Հայերէն որ իրենց մայրենի լեզուն է:

3. — Հայ լեզուի Գերականութիւնը կը սորվեցնէ հայերէնը անսխալ խօսիլ և գրել:

4. — Գրելու և խօսելու համար կը գործածուին բառեր. այսպէս՝ երբոր բանք «գարուն եկաւ», կը գործածենք երկու բառ գարուն և եկաւ:

5. — Բառերը կը կազմուին ձայներէ. այսպէս՝ գարուն բառը կազմուած է հինգ ձայներէ. գ-ա-ր-ու-ն:

6. — Մէկ կամ աւելի ձայներ երբոր մէկ հնչումով կ'արտասանուին, վանկ կը կազմեն. այսպէս՝ ձի մէկ վանկ է. դա-րակ՝ երկու վանկ է, ա-դա-լանի՝ երեք վանկ է:

7. — Ձայները գրելու նշանները կը կոչուին ՏԱՌ կամ գիր:

Հարցարան. — Բոլոր մարդիկ միեւնոյն լեզուն կը խօսին. — Հայերը ի՞նչ լեզու կը խօսին. — Հայ լեզուի քերականութիւնը ի՞նչ կը սորվեցնէ. — Խօսելու եւ գրելու համար ինչե՞ր կը գործածուին. օրինակով բացատրէ. — Ի՞նչ է վանկը. օրինակներով բացատրէ. — Ի՞նչ է տառ կամ գիրը:

Հրահանգ 1. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ բառերը, իւրաքանչիւրին առջեւ գրելով թէ քանի՞ ձայնէ բաղկացած է:

Վարդ, սիւն, զուն, շնորհ, հեռակ, գրասեղան, պալատ, հնոց, մետաղ, պարանոց, արիւն, տուրհանդակ, գիտութիւն, հիացում, հայ, հաստատոյ, լամպիւն, հակայ, զուարթ, արեւելք, հաշիւ, Նոյն, շաքար, յոյս:

Օրինակ. — Վարդ, 4 ձայն. — սիւն, 3 ձայն. — հակայ, 6 ձայն, եւն:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ԲԱՐԻ ԱՇԽԱԿԵՐՑԸ

Վահրամ եօթը տարեկան է: Շատ լաւ կըրնայ խօսիլ: Ամէն օր դպրոց կ'երթայ: Արդէն իսկ գիտէ կարդալ իր ընթերցարանին սիրուն պատմութիւնները: Գիրք գրելու ալ սկըսաւ:

Վահրամ ստուգիւ բարի աշակերտ մըն է: Դպրոցին և դասերուն առած է իր բոլոր ուշադրութիւնը: Իր դաստիարակն ու ծնողքը գոհ են իր մէջ:

Խօսակցութիւն. — Վահրամ քանի՞ տարեկան է. — Տարուան մէջ քանի՞ օր կայ, քանի՞ ամիս, քանի՞ շաբաթ. — Վահրամ խօսիլ գիտէ. — Ամէն օր ո՞ր կ'երթայ. — Վահրամ կարդալ գիտէ. — Ի՞նչ կը կարդայ. — Վահրամ գրել ալ գիտէ. — Գրելու համար ի՞նչ բաներ պէտք են. — Վահրամ ի՞նչպիսի աշակերտ մըն է. — Ի՞նչ բաներու տուած է ուշադրութիւնը. — Որո՞նք գոհ են իրմէ:

Հրահանգ 2. — Կարդացէ՛ք վերի հատուածը՝ վանկերու բաժանումները զգացնելով. յետոյ գատ գատ ցոյց տուէ՛ք պարունակած բառերը:

Հրահանգ 3. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ բառերը.

Մէկ վԱՆԿՈՎ ԲԱՌԵՐ
Շուն, յարդ, յու, սեր, շատ, ցաւ, խանդ, վիայ, մեղր, ծայր:
ԵՐԿՈՒ ՎԱՆԿՈՎ ԲԱՌԵՐ

Գնակ, մամուլ, մամակ, աւազ, կարիւն, քանակ, գազան, գեղարդ, քակոյկ, ժանեակ, անեան, մշակ:

ԵՐԵՔ ՎԱՆԿՈՎ ԲԱՌԵՐ
Աշտարակ, յիշատակ, մանանայ, քարեկամ, ուսուցիչ, ապակի, քանկագին, ճառագայր, օտարկոյս, յախեսան, շինութիւն:

Հրահանգ 4. — Վերի բառերը բարձրաձայն կարդացէ՛ք վանկերն իրարմէ անջատաբար արտասանելով:

Օրինակ. — Մա-մուլ, յի-շա-տակ, եւն:

ԴԱՍ.— ԶԱՅՆԱԻՈՐ ԵՒ ԲԱՂԱԶԱՅՆ ՏԱՌԵՐ

8.— Տառերէն մէկ քանինները պարզ ձայներ են և ինքնին կը հնչուին: Ասոնք են

ա, ե, է, ը, ի, ո, օ:

Այս տառերը անյնաւոր կը կոչուին:

9.— Շատ մը տառեր առանձին չեն կրնար ձայն տալ, այլ այս ձայնաւորներէն մէկուն միանալու են որպէս զի հնչուին: Ասոնք են

բ, գ, դ, զ, թ, ժ, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ, ճ, մ, ն, շ, չ, պ, ջ, ու, ս, վ, ա, բ, ց, փ, ք, ֆ:

Այս գիրերն ալ բաղաձայն կը կոչուին:

10.— Յ և շ տառերն ալ զործածութեան պարագային համեմատ երբեմն կէս ձայնաւոր են, երբեմն բաղաձայն: Ասոնք ալ կիսաձայն կը կոչուին:

Այսպէս՝ յ տառը շոյս բառին մէջ կիսաձայն, յանգ բառին սկիզբը բաղաձայն է. շ տառը ինչո՞ր բառին մէջ կիսաձայն, բարոյ՞ բառին մէջ բաղաձայն է:

Հարցարան.—Ո՞ր տառերը ինքնին կը հնչուին.—Ասոնք ի՞նչ կը կոչուին.—Ո՞ր տառերը առանձին չեն կրնար հնչուիլ.—Ասոնք ի՞նչ կը կոչուին.— Ո՞ր տառերը կիսաձայն են. օրինակն էր տուր:

Հրահանգ 5.—Օրինակեցէ՛ք ձետեւեալ բառերը, յետոյ կարգեցէ՛ք զանոնք, վանկերն իրարմէ անշատաբար արտասանելով:

ՉՈՐՍ ՎԱՆԿՈՎ ԲԱՌԵՐ

Ձիւնածաղիկ, եպիսկոպոս, եկեղեցի, մասեկագիր, յարախաղաց, նոտափոխան, վաւերական, բարեկենդան, խնամակալ, կանոնաւոր:

ՀԻՆԳ ՎԱՆԿՈՎ ԲԱՌԵՐ

Մասենագատան, աշխարհագրութիւն, բանասիրական, մտաւորապէս, անմնազոհութիւն, սուտաբանագետած:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ԱԶՆԻՒ ԸՆԿԵՐ

Յա կո բիկ իմ ըն կերս է: Մեր տունին քով կը բնակի: Յա ճախ մէկտեղ կը խաղանք: Անցած օր ին ծի խաղալիքներ նուիրեց. երէկ ալ իր շունչանը փոխ տուաւ ին ծի: Շ քեզ գիրք մը ունի որուն պատկերն էր կը ցուցնէ ին ծի: Երբ դպրոց երթանք կը բռնէ իմ ձեռքէս, իմ կողովս տանելու կ'օգնէ, և եթէ յարձակում մը ըլլայ վրաս, զիս կը պաշտպանէ:

Խօսակցութիւն. — Ո՞վ է ընկերդ. — Ո՞ւր կը բնակի. — Միասին ի՞նչ կ'ընէք. — Ինչո՞ր տուաւ քեզի անցած օր եւ երէկ. — Ի՞նչ խաղալիքներ զիտէք. — Յակորիկ ի՞նչ ունի. — Անոր գիրքին մէջ ինչո՞ր կան. — Դպրոց երթալու ատեն Յակորիկ ի՞նչ օգնութիւններ կ'ընէ քեզի. — Յակորիկ ի՞նչպիսի ընկեր մըն է:

Հրահանգ 6.—Կարդացէ՛ք վերի հատուածը եւ պարունակած բառերուն քանակն վանկէ բաղկացած ըլլալը բոլորեցէ՛ք՝ բերանացի: **Հրահանգ 7.** — Հետեւեալ բառերուն ծայրաւոր եւ բաղաձայն տառերը որոշեցէ՛ք բերանացի:

Բան, գագաթ, դոշակ, գեմ, քակ, ժող, յարան, խոխորտ, ծովակ, կրօն, հրաման, ձող, մատան, մեղի, նետ, շոգակ, չոր, պիսակ, չերմ, սահան, սառ, վեր, օաշ, ըմբիշ, ցանց, փափափ:

Հրահանգ 8.—Բերանացի որոշեցէ՛ք թէ հետեւեալ բառերուն մէջ յ եւ շ բաղաձայնն են թէ կիսաձայն:

Գալ, յար, հոր, բաւական, գոյն, գոյական, մեծայտոց, փայտ, աշիւր, հարաւ, յետան, խոյ, հայ, գալուստ, հաշի:

Հրահանգ 9.— Հետեւեալ բառերուն սկիզբը մէյմէկ բաղաձայն աւելցնելով նոր բառեր կազմեցէ՛ք ու գրեցէ՛ք:

Աղ, անձ, ակ, եղ, այր, կգ, ետ, իր, ով, որդ, օղ, օշ, արօջ

ԴԱՍ. — ԽՕՍՔ ԵՒ ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

11.—Որ և է բառ ինքնին ամբողջ մտածում մը չի կրնար արտայայտել. օրինակ՝

Վարդ բառ մըն է որ կը նշանակէ ամէնուս ծանօթ հոտաւէտ ծաղիկը, բայց երբ վարդին վրայ բան մը խորհիմ և յայանելու ուզեմ, պէտք է որ քանի մը բառեր քովէ քով դնեմ և ըսեմ.

«Ծաղիկներուն մէջ վարդը շատ կը սիրեմ»:

12.—Բանի մը բառեր իրարու քով դնելով ալ դարձեալ իմաստ մը չի յայտնուիր, եթէ բառերն ուղիղ չարուած չեն. օրինակ՝

Եթէ ըսենք «Չորս ունի տարի եղանակ», առիկա խօսք չըլլար, որովհետեւ իմաստ մը չի յայտնեիր, բայց երբոր բառերուն շարքը շակինք և ըսենք՝ «Տարին չորս եղանակ ունի», այն ատեն իմաստ կուտայ:

13.—Երբոր քանի մը բառեր ուղիղ չարքով իրարու քով դրուած են. ամբողջ մտածում մը յայտնելու համար, կը կոչուին խօսք:

Հարցարան.—Մէկ բառով ամբողջ մտածում մը կրնա՞յ արտայայտուիլ.—Օրինակով մը բացատրէ.—Բառերն իրարու քով դնելով իմաստ մը չի՞ յայտնուիր.—Ուրեմն ի՞նչպէս կը յայտնուի.—Օրինակով մը բացատրէ.—Ի՞նչ է խօսք:

Հրահանգ 10.—Հետեւեալ բաղաձայններուն մէջտեղը մէյ-մէկ ծայնաւոր դնելով բառեր կազմեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք:

Գ-գ, Տ-դ, գ-բ, շ-բ, խ-Տ, ծ-ս, հ-ւ, ձ-գ, ձ-բ, մ-Տ, ն-բ, շ-դ, շ-բ:

Հրահանգ 11.—Հետեւեալներուն սկիզբի բաղաձայնները փոխելով նոր բառեր կազմեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք:

Փող, ֆանակ, հար, լուս, ֆռն, մարտի, բոլ, լայն, շիտակ:

Օրինակ.—Փող, հող, եւն:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԹԷՆԻ ՊԶՏԻԿ ԵՄ

Ես ծնողքիս ի՞նչ ընել կրնայի.

Դեռ չատ պզտիկ եմ, ս՛հ, դեռ չատ պզտիկ...

Բայց ա՛հա թէ ի՛նչ կ'ըսէ իմ սրտիկ.

—Պիտի սիրեմ յոյժ մայրիկն իմ բարի,

Կրնամ զինք սիրել, թէեւ եմ պզտիկ:

Ու դեռ աւելի ի՞նչ կրնայի ես,

—Սա՛ թէ դպրոցին մէջ ուր եմ այժմիկ

Ըլլալ հնազանդ, խելօք հանդարտիկ

Ու միշտ ուշադիր դասերուս: Ա՛յսպէս

Կրնամ ես ըլլալ, թէեւ եմ պզտիկ:

Թրգմ. Յ. Գ.

Լ. ՌԱԴԻԶՊՈՆ

Հրահանգ 12.—Հետեւեալ նշանակութիւնները տուող բառեր գտնելով ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուի.

Այն որուն այժը չի տեսնու, որուն ականջը չի լսու, որ բնաւ չի կրնար խօսիլ, որուն մէկ ոտքը կարճ է, որուն ծնողը մեռած է, որուն գլուխը մաշ չկայ, որուն կողակը դուրս ցցուած է, որուն հասակը շատ կարճ է, որուն անուսիկը մեռած է:

Հրահանգ 13.—Հետեւեալ բառերէն յարմարաւորներով լրացուցէ՛ք վարի խօսքերը:

Դարբինը, ժամագործը, սպասքիչը, կոշկակարը, շուշակը, քրտուքը, դերձակը, փայտահարը, քննակիրը:

... կոշիկ կը կարէ: — ... ժամացոյց կը շինէ: — ... կոշկակար կը դարբնէ: — ... գիտք կը սպէ: — ... հազուս կը կարէ: — ... քնն կը կրէ: — ... փայտ կը կտրէ: — ... հողէ անանկը կը շինէ: — ... կերպաս կը գործէ:

Հրահանգ 14.—Օրինակեցէ՛ք հետագայ բառերը՝ վանկերը գտնելով իրարմէ օրինակին պէս:

Գլուխ, այլ, իր, քերամ, կզակ, այտ, ծոծրակ, ակակ, բազուկ, ուս, մեմ, ստամուս, ստոյն, սրունք, ազոր, անուշ, ոսկ:

Օրինակ.—Գ-լուխ, եւն.:

ԴԱՍ.— ԽՕՍՔԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

- 14.— Խօսքը կրնայ ըլլալ գրաւոր և բերանացի :
- 15.— Բառ մը կամ խօսք մը գրելու ատեն պէտք է ուշադիր ըլլալ որ սխալ չգրուի . օրինակ՝
Գրիգոր քաւր չի ինչցալ :
- Այս խօսքը սխալ գրուած է . ուղիղն է հետեւեալը .
Գրիգոր դասը չգիցցալ :
- 16.— Բառերն ու խօսքերը ուղիղ գրելու կանոնին կ'ըսուի ուղղագրութիւն :
- 17.— Գրաւոր խօսքի մէջ կանոն է բառերը մէյմէկ քիչ իրարմէ հեռու գրել որպէսզի իրարու չխառնուին :
- 18.— Խօսք մը գրելու սկսած ատեն առաջին գիրը պէտք է գլխագիր գրել :
- 19.— Երբոր խօսքը վերջանայ, վրայէ վրայ սապէս (:) երկու կէտ կը գրուի որ կը կոչուի վերջակէտ . օրինակ՝
Թշուառ կ'ըլլայ այն մարդը որ չաշխատի :

Հարցարան.— Խօսքը քանի՞ տեսակ է .— Բառ կամ խօսք մը գրելու ատեն ի՞նչ քանի պէտք է ուշադիր ըլլալ .— Ի՞նչ է ուղղագրութիւնը .— Գրաւոր խօսքի մէջ բառերը ինչպէ՞ս պէտք է գրել .— Խօսքի մը առաջին գիրն ինչպէ՞ս կը գրուի .— Երբոր խօսքը վերջանայ ի՞նչ նշան կը դրուի . Գրէ՛ ամբողջ խօսք մը .

Հրահանգ 15.— Հետեւեալ խօսքերն ուղիղ շարքի վերածելով գրեցէ՛ք, ղնելով նաեւ գլխագրերն ու վերջակէտները :

քոյսերուն օգտակար անձրերը է
չառ կան մէջ տեսաւին ծառեր
փուշ վարդը ունի
է աղի շուրը ծովուն
օղան խելացի կը սիրուի ծնողիէն իր
եմ ես սկար այսօր

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.— ԱՇԽԱՏՈՒԹՒՒՆԸ

Աշխարհի մէջ ամէն ոք կ'աշխատի : Նայեցէ՛ք ձեր շորս դիւն . ա՛հա՛ երկրագործը կը հերկէ հողը, եզերը կը քաշեն արօրը, հովիւը կ'արածէ ոչխարները, շունը կը հսկէ հօտին վրայ, մեղուն հիւթ կը քաղէ ծաղիկներէն, հանքագործները կը փորեն գետինը, նաւաստիները կը սուրան ծովուն վրայ, հացագործը կ'եփէ մեր հացը, դերձակը կը կարէ մեր հագուստը, կօշկակարները կը կարեն մեր կօշիկները, որմնադիրներն ու հիւանները կը շինեն մեր տունները, ուսուցիչները ձեզի դաս կուտան : Դո՛ւք ալ աշխատեցէ՛ք, տղա՛ք, աշխատութիւնը աշխարհի օրէնքն է :

Խօսակցութիւն.— Աշխարհի մէջ ամէն ոք ի՞նչ կ'ընէ .— Երկրագործը ի՞նչ կ'ընէ .— Եզերը, հովիւը, շունը, մեղուն, հանքագործը, նաւաստիները, հացագործը, դերձակը, կօշկակարը, որմնադիրներն ու հիւանները, ուսուցիչները . . . Դուք ալ ի՞նչ պարտիք ընել .— Աշխատութիւնը ի՞նչ է .

Հրահանգ 16.— Թրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ խօսքերն իրարմէ զատեցէ՛ք ուղղահայեաց գիծերով :

Հրահանգ 17.— Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը :

Հրահանգ 18.— Օրինակին պէս խօսքեր կազմելով՝ գրեցէ՛ք, խորհելով հետեւեալ բառերուն վրայ .

Շեռաւ եւ մեախ, մեղու եւ մեղր, հաւ եւ հաւկիթ, սարդ եւ սասայն, կով եւ կար, որբասունկ եւ խաչող :

Օրինակ.— Շեռամբ մեախս կ'արօտարէ :

Հրահանգ 19.— Դարձեալ խօսքեր կազմեցէ՛ք, խորհելով հետեւեալ բառերուն վրայ .
Արեգակ, կրակ, պարեգ, շուկայ, դեղձ, մասիս, պաշուակ :
Օրինակ.— Արեգակը ծագեցաւ . շուկայէն բուրդ գնեցի, եւնէ

ԴԱՍ.—ԱՆՈՒՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԱԾԱԿԱՆ

20.—Խօսքը կազմող բառերը տեսակ տեսակ են և քերականութեան մէջ զատ զատ անուններով կ'որոշուին:

21.—Անձի, տեղի, կենդանիի, բոյսի և իրերու անունները կը կոչուին անուն կամ գոյական. օրինակ՝

Վարդան, մայր անձի անուն են և գոյական են				
Վան, Կիլիկիա տեղի	»	»	»	»
Ձի, մրջիւն կենդանիի	»	»	»	»
Սոխ, ջորան բոյսի	»	»	»	»
Արոտ, բահ իրի	»	»	»	»

22.—Երբոր անձի մը, կենդանիի մը կամ իրի մը ինչպէս ըլլալը հասկցնել ուզենք, անոր անունին քով կը գնենք ուրիշ տեսակ բառ մը որ կը կոչուի ածական. օր-

Ծոյլ աղայ, ինչպիսի աղայ	—	ծոյլ
Չար կատու.	»	կատու — չար
Կարմիր վարդ.	»	վարդ — կարմիր

Այստեղ ծոյլ, չար, կարմիր բառերն ածական են, որովհետեւ իրենց քովի գոյականներուն ինչպէս ըլլալը կը հասկցնեն:

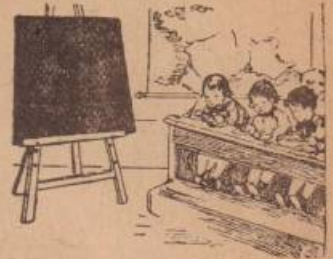
Հարցարան. — Խօսքը կազմող բառերը մէկ տեսակ են թէ չատ. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի անուն կամ գոյական. օրինակներ տուր. — Գոյականին ինչպէս ըլլալը հասկցնելու համար ի՞նչ բառ կը դնենք քովը. օրինակներ տո՛ւր ածականի:

Հրահանգ 20 — Օրինակեցէք հետեւեալ անունները. կէտերուն տեղ աւելցնելով թէ ինչի՞ անուններ են անոնք.

Հայր, մայր, փոքր, եղբայր, մանչ, աղջիկ, մամ, պապ, հօրախոր, սօրախոր, խնի, հօրեղբայր, խորողի, եղբորողի, զատակ, բոռ . . . անուններ են:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՄԵՐ ԴԱՍԱՍՐԱՆԸ

Մեր Դասասրահին մէջ կան նստարաններ և սեղաններ՝ աշակերտներուն համար, գրասեղան մը և արոտ մը՝ ուսուցչին համար. երկու սեղաններու վարժութիւններու յատուկ, և բարձր դարակ մը որ շատ գիտէր կը պարունակէ:

Կան նաև պատրուկ վրայ կախուած զարտկներ եւ մեծ պատկերներ որոնցմէ մին կը ներկայացնէ ներմակ ոչխարներու հօտ մը զնսակին եզերքը՝ ջուր խմելու վրայ, երիտասարդ հովիւրը հոն ծառի մը տակ նստած, շունն ալ քովի կը:

Խօսակցութիւն — Ըսէ՛ք, ի՞նչ կարասիներ կը տեսնէք ձեր դասասրահին մէջ. — Ի՞նչ բանի կը ծառայեն անոնք. — Պատերուն վրայ ինչի՞ք կը տեսնէք.

Հրահանգ 21. — Բերանացի որոշեցէ՛ք վերի հատուածին շեղագիր բառերուն գոյական կամ ածական ըլլալը:

Հրահանգ 22. — Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք մասեր նոյն հատուածին:

Հրահանգ 23. — Գրեցէ՛ք հետեւեալ անունները, կէտերուն տեղ աւելցնելով թէ ինչի՞ անուններ են անոնք.

- Ձի, հշ, ջորի, ուղտ, արջ, աղուես, առիւծ . . . անուններ են:
- Սոխ, սխտը, դռում, շողջամ, յոյկ, պրատ . . . անուններ են:
- Արոտ, սեղան, դարակ, հայելի, բազմոց . . . անուններ են:

Հրահանգ 24. — Ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուի

Այն անձը որ հիւանդ կը բուժէ, որ նա կը վարէ, որ շեկեր կը կառուցանէ, որ կառք կը վարէ, որ մուկ կ'որոտայ, որ հաց կը ծախէ: Այն կենդանիին ո՞ր բուրդ կուտայ, որ արօր կը ֆաշէ, լո՞ր մուկ կը բռնէ, որ ոչխարներ կը գիշակէ, որ գիշերները կը խօսի:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՍԻՐԱԿՆԵՐՍ

Կը սիրեմ մայրիկն անուշ, խելացի
Որ կուտայ ինձի համբոյրներ հազար,
Եւ որ ա՛յնքան շուտ կը ներէ ինձի
Ամէն անգամ որ ըլլամ քիչ մը չար:

Կը սիրեմ հայրիկն որ շատ կ'աշխատի
Շահելու համար մեր հացն ու պարէն,
Եւ որ խոնջէնքն իր մոռցած՝ կը ժպտի
Նոր բարենիչ մը երբ յանձնեմ իրեն:

Կը սիրեմ նան իմ բարի մեծ մայր
Որ գիտէ սիրուն հէքեաթներ առատ,
Ինչպէս նաև իմ աղնիւ մեծ եղբայր
Որ իմ դասերուն միշտ կուտայ խորատ:

Թրգմ. Յ. Գ.

Լ. ԴՐՈՊՆԷՆՆԵՐ

Հրահանգ 25. — Ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուի.

Այն բոյսը որու մտնած կը շինեն, որով ախտ կը պատճառեն,
որեւ շատ կը հանեն, գոր կը ծխեն, որ ափսոս կ'արտադրէ:

Այն առարկան որով հաց կը կտեն, որով երկար կը ծեծեն,
որով բան մը կը կշռեն, որով ապուր կուտեն, որուն մէջ գինի կը
լեցնեն, որով կար կը կարեն:

Հրահանգ 26. — Հետեւեալ բառերը օրինակեցէ՛ք, ստորագծելով
ածականները.

Բարակ գոյն, աղտո հագուստ, խելոջ օղայ, սիրելի մայր, լայն
ձամբայ, կակուղ բարձ, պարտա կով, բարի Աստուած, լատառ եշ,
գեղեցիկ տուն, կապոյտ երկինք, ապուշ աշակերտ, մասնիչ Յուդա, Սո-
դոմոն իմաստուն, Արայ գեղեցիկ:

Հրահանգ 27. — Վերի գոյական ածականներով խօսքեր
կազմեցէ՛ք օրինակին պէս.

Օրինակ. — Գրիչը բարակ է, եւն:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՁԻՆ ԵՒ ԷՇԸ

Ձին և էշը բեռցուած՝ միասին ճամբայ կ'երթային:
Իշուն բեռը ծանր էր, յոգնեցաւ և դժուարաւ կը քա-
լէր: Անիկա դիմեց իր ընկերոջ՝ ձիուն և ըսաւ. «Ձի՛-
եղբայր, քիչ մը օգնէ՛ ինձի, բեռս ծանր է, չեմ կրը-
նար տեղը հասցնել»: Ձին շուտեց օգնել: Քիչ վերջ էջը
յոգնութենէն գետին ինկաւ և սաակեցաւ: Տէրը իշուն
բեռը և մորթը բեռցուց ձիուն վրայ: — «Վա՛յ ինձի, մը-
տածեց ձին, չուզեցի քիչ մը օգնել իշուն, հիմա թէ՛
ամբողջ բեռը թէ՛ անոր կաշին պիտի տանիմ»:

Խօսակցութիւն — Ձին եւ էշը մ'ըր կ'երթային. — Բեռ ու-
նէի՞ն. — Իշուն բեռը ի՞նչպէս էր. — Էջը ի՞նչ եղաւ. — Էջը որմէ դի-
մեց եւ ի՞նչ ըսաւ. — Ձին օգնե՞ց իշուն. — Ձի՞նչ պատահեցաւ իշուն.
— Տէրը ի՞նչ ըրաւ իշուն բեռը եւ մորթը. — Ձին ի՞նչ մտածեց. —
Ամէն մարդ պարտակա՞ն է օգնել իր ընկերին. — Ինչո՞ւ համար.

687

Հրահանգ 28. — Հետեւեալ անունները յաջորդող ածական-
ներուն ըով դրէ՛ք, յարմարութեան համեմատ.

Ինչոյականներ. — Անտառ, արեւ, նարինջ, լեռ, երախայ,
դաշտիկ, սեռեւ, խմոր, հով, սպանանդ:

Ոճականներ. — Պայծառ, բարձր, սուր, փայլուն, կանանչ,
սասիկ, ընդարձակ, կակուղ, կտր, փոքրիկ:

Հրահանգ 29. — Հետեւեալ անձի անունով լրացուցէ՛ք եւ
գրեցէ՛ք վարի խօսքերը.

Զօրապետը, երկարագործը, հիւանդ, ֆանսան, զինագործը:
. . . տուն կը շինէ. — . . . զինուորներուն կը հրամայէ. —
. . . պատարագ կ'ընէ. — . . . գեղ կը շինէ. — . . . երկար կը ծեծէ:

Հրահանգ 30. — Հետեւեալ կենդանի անունով լրացուցէ՛ք
եւ գրեցէ՛ք վարի խօսքերը.

Սարդը, կշը, միկ, սոխակը, սիճակը, բուն:
. . . կը դալլալի. — . . . կը խայրէ. — . . . կը զոյայ. —
. . . ձանձ կ'որայ. — . . . գիշերային բռնուն է. — . . . պարեմ
կ'ամբարէ. — . . . կամ կը խշէ:]

ԸՆԹԵՑՈՒՄ. — ԵՄ ԸՆՏԱՆՆԻՐՍ

ԴԱՍ. — ՅԱՏՈՒԿ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆ

23. — Հասարակ կը կոչուին այն անունները որոնք միեւնոյն տեսակ ամէն անձի, տեղի, կենդանիի, բոյսի և իրի կրնան տրուիլ. օրինակ՝

Հայ, գիւղ, ձի, ծաղիկ, զիւրփ:

Ասոնք հասարակ անուն են զի ամէն հայուն՝ հայ, ամէն գիւղի՝ գիւղ, ամէն ձիու՝ ձի, ամէն ծաղիկի՝ ծաղիկ և ամէն զիւրփի՝ զիւրփ կրնանք բռնել:

24. — Յատուկ կը կոչուին այն անունները որոնք մասնաւոր անձերու կամ տեղերու կը տրուին, իրենց նմաններէն որոշելու համար զանոնք. օրինակ՝

Դաւիթ, Կարին, Եփրատ:

Ասոնք յատուկ անուն են, որովհետեւ շատ անձերու, քաղաքներու, գետերու մէջէն կ'որոշեն Դաւիթ կոչուած անձը, Կարին կոչուած քաղաքը, Եփրատ կոչուած գետը, զի ամէն անձի Դաւիթ, ամէն քաղաքի Կարին, ամէն գետի Եփրատ չի կրնար բռնել:

25. — Յատուկ անուններուն առաջին գիրը գլխաւոր կը գրուի:

Հարցաւան. — Որո՞նց կ'ըսուի հասարակ անուն. օրինակներ տո՛ւր եւ բացատրէ՛. — Որո՞նց կ'ըսուի յատուկ անուն, օրինակներ տո՛ւր եւ բացատրէ՛. — Ուրեմն անունը քանի՞ տեսակ է. — Յատուկ անուններուն առաջին գիրը ի՞նչպէս կը գրուի:

Հրահանգ 21. — Հետեւեալ հասարակ անունները անձի՞, կենդանիի՞ թէ իրի անուններ են. որոշեցէ՛ք թերանացի օրինակին պէս.

Դոճ, զիւնուր, կարայ, հովիւ, նաւասօի, ծիծեռնակ, շոգեմու, քարոզիչ, աշտարակ, դուռ, շահ, ուստի, բագաւոր, ուսիկան, յունկ, վագր, բժիշկ, մատուշ, տուփ, հովանոց, ջրհանկիւր, աւել, աւելածու, ճեմես, պայուսակ:

Օրինակ. — Դոճ, հասարակ անուն կենդանիի:

Զիւնուր, հասարականուն անձի, եւն.:

Ես ունիմ հայր, մայր, ելրայր մը և երկու քոյրեր: Ունիմ նաև մեծ հայր և մեծ մայր: Եղբայրս Գէորգը հայրիկիս նետ կ'աշխատի գործարանին մէջ. մայրիկս ալ տունին գործերը կը հոգայ, ճերմակեղէնները կը լուայ, կ'արդուկէ, մեր ճաշերը կը պատրաստէ: Քոյրս Յուլիանէն մայրիկիս կ'օգնէ: Մեր տունը բերա է: Ես նարեկեան դպրոցը կ'երթամ պղտիկ քրոջս Մարիին նետ:

Խօսակցութիւն. — Որո՞նք են մեր ընտանիքին անդամները. — Ըսէ՛ք անոնց անունները. — Ի՞նչ է մեր ընտանիքին անունը — Մեծ հայր կամ մեծ մայր ալ ունի՞ք. — Ի՞նչ կ'ընէ մեր հայրը. — Ի՞նչ կ'ընէ մեր մայրը. — Ի՞նչ կ'ընեն մեր եղբայրներն ու քոյրերը. — Ո՞ւր կը բ'ակիր. — Ի՞նչ պարտքեր ունիք մեր ծնողքին հանդէպ:

Հրահանգ 22. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով յատուկ անունները:

Հրահանգ 23. — Հետեւեալ յատուկ անունները անձի՞, երկիւրի՞, քաղաքի՞, գետի՞ թէ լեռան անուններ են, որոշեցէ՛ք թերանացի օրինակին պէս:

Յիսուս, Գերսանիա, Մասիս, Մովսէս, Դանուշ, Վան, Անաթա, Վահագն, Ողիւնդոս, Թուրիս, Այս, Ծրանաս, Լիբանան:

Օրինակ. — Յիսուս, յատուկ անուն անձի:

Գերսանիա, յատուկ անուն երկրի, եւն:

Հրահանգ 24. — Գրեցէ՛ք թէ ո՞ւր կը գտնուին հետեւեալ տարրիկները:

Մահնակալը, արոռը, սեղանը, դարակը, հայելին, շերտը: Դգալը, պատահալը, դանակը, կարասն, պնակը, գաւարը: Գրիչը, գրչակալը, կողմաւորը, մահալը, ճեղակը, զիւրփ:

Հրահանգ 25. — Այս վերի անունները յատուկ են թէ հասարակ. որոշեցէ՛ք թերանացի:

ԻՍՍ. — ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՅՕԴԸ

2) .— Խօսքին մէջ գոյականին իմաստը ճշգրտու և որոշելու կը ծառայեն ս, դ, և կամ ը՛ջգիրերը որոնք անունին ծայրը կը կցուին, օրինակ՝

- Գիրք, գօթի, անորոշ իմաստ ունին,
- Գիրքս, գօթիս կը նշանակեն. իմ գիրքս, իմ գօթիս,
- Գիրքդ, գօթիդ » » քու գիրքդ, քու գօթիդ,
- Գիրքը, գօթին » » այն կամ անոր գիրքը, գօթին:

27.—Այս ս, դ, և կամ ը գիրերը կը կոչուին յօդ:

28.—Չայնա: որ տառով վերջացող բառերու կը կցուի և յօդը, իսկ բաղաձայնով վերջացողներուն՝ ը յօդը. օրինակ՝

Ոստրէ, ոստրէն, դանակ, դանակը:

Հարցարան — Ո՞ր գիրերը անունին ծայրը կը կցուին եւ ինչո՞նի համար. օրինակներ տուր եւ իրացարէ. — Այս գիրերը ի՞նչ կը կոչուին.—Չայնա:տրով վերջացող բառերուն ո՞ր յօդը կը կցուի. բաղաձայնով վերջացողներուն՝ ո՞ր յօդը. օրինակներ տուր:

Հրահանգ 36. — Լրացուցէ՛ք ձեռնուեալ խօսքերը յատուկ անուններով ու գրեցէ՛ք.

- Մեր քաղաքին անունը . . . կ. — Մեր քաղին անունը . . . կ.
- Մեր դպրոցը կը կոչուի . . . վաժժարան. — Մեր եկեղեցին կը կոչուի . . . — Մեր Բահաւային անունն է . . . — Մեր ուսուցչին անունն է . . . — Մեր հայրենիքը կը կոչուի . . . :

Հրահանգ 37. — Հետեւեալ գոյականներէն յատուկ եւ հասարակ անունները որոշելով՝ զատ զատ սինականերու մէջ գրեցէ՛ք.

Իրիս, պայտս, Մարմարս, Պետրոս, քուրակ, անկողին, Եղրկիս, խոյ, Հնդկաստան, Պախու, կիռ, անիւ, կաղին, բի, Արարիս, ձի, սիրացու, Եղիւնի, Էջմիածին, Արեւմիս, օսմար, դիակ, Խորեն, Արտաշես, հնչակ, օղապարիկ, Ասիս.

Հրահանգ 38. — Վերի անուններուն պէտքին համեմատ ք կամ և յօդերը կցելով՝ բերանացի կարգացէ՛ք օրինակին պէս.

Օրինակ. — Իրիսը, պայտը, Մարմարն եւն.:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՓՈՒԳՐԻՆ և ՊՈՒՇԸ

«Ես չեմ փափար վարժարան
երթալ,
Կ'ըսէր Տիգրանիկ ձեռով մը խեռ,
սոնք,
«Շատ ձանձրայի եմ գրբին ու
կարգալ,
«Բուրիկըս պղտիկ թո՛ղ սուրբի
ստոնք»:

«Մ'ն, իմ խարազան, շա՛նէ՛, զա՛րկ, ու զո՛ւն
«Փոքրիկ ձիս, յառա՛ջ, արշաւէ՛ վեր վար,
«Կեցցեն զքօսանք, խաղ ու գնձուիմն,
«Ես կ'ուզեմ ըլլալ չքեղ գորավար»:

Բայց ըսեմ ձեզի թէ՛ վերջն ինչ եղաւ .
Փոքրիկ ժբրաջան քոյրը՝ ոչ շատ ուշ
Սորվեցաւ կարգալ. գրեւ, հաշուել լաւ,
Մինչ Տիգրան դարձաւ պղտիկ մի սպուռչ:
Թճճ. 6. Գ.

Հրահանգ 39. — Հետեւեալ խօսքերը գրեցէ՛ք, ստորագծելով յօդ ունեցող գոյականները.

Հայրս ու մայրս շատ կը սիրեն զիս. — Այս աղջիկը հայր, մայր լուծի. — Մարդկային կեանքը կարճ է. — Չաւեն կարճ կեանք ունեցաւ. — Գրիչը ինձի տուր. — Ես գրիչ լուծիմ. Այս վարդը կարմիր է. — ձերմակ վարդ այ կայ. — Մեր ալգին ընդարձակ է. — Տեսակս սեռակից հետ փոխէնք. — Ես սեռակ չեմ փոխեր:

Հրահանգ 40. — Հետեւեալ գոյական-ածականներով օրինակին պէս խօսքը կազմեցէ՛ք բերանացի.

Կանակ կաղնի, հաւասարեմ լուծ, քարճ երկինք, անուշ գինի, սեռ գուլպայ, ապերասի կառու, դժբախտ հայ:

Օրինակ — Կաղնին կանակ է, եւն:

Հրահանգ 41. — Յօդեր կցելով՝ ըսէ՛ք թէ՛ ինչ են հետեւեալ գոյականները.

Յորեն, գառի, վարսակ, համար, կորեկ, լուրիս, ոսպ . . . եւն:

ԳՈՍ. — ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՔԻՒՇ

29. — Խօսքի մը գոյականը իր ձեւին համեմատ կամ միայն մէկ անձի, մէկ իրի ինաստ կուտայ, կամ մէկէ աւելի անձերու և իրերու. օրինակ՝

Վարձրամ իր դասը սորվեցաւ:

Վարձրամ իր դասերը սորվեցաւ:

Այս խօսքերէն առաջինին մէջ դասը միայն մէկ դասի ինաստ կուտայ, երկրորդին մէջ դասերը մէկէ աւելի անձերու և իրերու իմաստ կուտայ:

30. — Երբ անուն մը մէկ անձ, մէկ անասուն կամ մէկ իր ցոյց կուտայ. եզակի կը կոչուի. օրինակ՝

Մարդ մը, ոչխար մը, պատուհան մը:

31 — Երբ անուն մը մէկէ աւելի անձեր, անասուններ կամ իրեր կը ցուցնէ, յոգնակի կը կոչուի, օրինակ՝

Մարդեր, ոչխարներ, պատուհաններ:

Հարցարան. — Գոյականը միշտ մէկ անձ կամ իր կը ցուցնէ. օրինակներով բացատրէ. — Ի՞նչ է եզակին. օրինակ տուր. — Ի՞նչ է յոգնակին. օրինակ տուր.

Հրահանգ 42. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ անունները.

Եզակի. — փայտ, ամուխ, մուխ, բոց, կրակ, մոխիր, վառարան, փռոն, հնոց, կեծառ, կրակահան:

Յոգնակի. — փայտեր, ամուխներ, մուխեր, բոցեր, կրակներ, մոխիրներ, վառարաններ, փռոներ, հնոցներ, կեծառներ, վրակահաններ:

Հրահանգ 43. — Բերանացի ըսէ՛ք թէ ի՞նչ տարրերով թիւներ կը տեսնէք վերի անուններուն եզակի եւ յոգնակի ձեւերուն մէջ:

Հրահանգ 44. — Վերի անուններուն թէ՛ եզակի թէ՛ յոգնակի ձեւերուն ս, դ, ք յօգերը կցեցէ՛ք բերանացի, օրինակին պէս.

Օրինակ. — փայտս, փայտդ, փայտը

փայտես, փայտեդ, փայտերը:

Կնքահայրս տարեղբուխիս ինձի պզտիկ փարախ մը բերաւ իրբու կողանցի նուէր: Անոր մէջ կայ աղուոր ձի մը որ ֆողոց կը կոչուի. կով մը և իր հորթուկը, երկու ոչխար ներ՝ իրենց սիրուն գասնուկ ներով, և այժ մը՝ իր ուղիին հետ: Սեւ շունը որ կետոր կը կոչուի, իմ փոքրիկ հօսս կը պահպանէ: Ես չատ անգամ կը խաղամ իմ փարախիս կենդանիներուն հետ և շատ կը զուարճանամ:

Խօսակցութիւն. — Ո՞վ մեզի փարախ մը նուէր տուաւ. — Ո՞ր ժամանակ նուէր կուտան պզտիկներուն. — Որ՞նք են փարախից կենդանիները, տուր անունները. — Ի՞նչ է հորթը, ի՞նչ է գասնուկը, ի՞նչ է ուղիքը. — Ոչխարի կամ այծի խումբերուն ի՞նչ կ'ըսուի. — Ո՞վ կ'առաջնորդէ հօտերը՝ արածելու. — Շունին պաշտօնը ի՞նչ է. — Մարդոց մօտ կամ շուններու մէջ ապրող կենդանիներուն ի՞նչ կ'ըսուի:

Հրահանգ 45. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ յոգնակի անունները որոշելով ստորագծեցէ՛ք:

Հրահանգ 46. — Ուսուցին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք մասեր վերի հատուածին:

Հրահանգ 47. — Բերանացի ըսէ՛ք թէ հետեւեալ անունները եզակի՞ են թէ յոգնակի:

Սոխակ մը, հաւեր, մկրս մը, սանդուխներ, պահարաններ, պայուսակ մը, ձուկեր, կառք, երկաթներ, սիւներ, շապեր, գառազան:

Հրահանգ 48. — Վերի անուններէն յոգնակիները եզակիի վերածեցէ՛ք:

Օրինակ. — Չուկեր, եզակի՝ ձուկ—սանդուխներ՝ սանդուխիւն:

Հրահանգ 49. Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, շեղագիր եզակի անունները յոգնակի վերածելով օրինակին պէս:

Եղբայրս իր գործը լրացուց. — Ո՞ր կ'երբաք, պարտն. — Մեկի գիւղը պստեցանք. — Սովը հարի մը ձեռք. — Անդանը վերցուցիք:

Օրինակ. — Եղբայրս իր գործերը լրացուց, եւն:

ԿՈՍ. — ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՇՈՒՈՎԸ

32. — Գոյականը իր ապրիք իմաստին համեմատ ուրիշ ձեւեր ալ կ'առնէ. օրինակ՝

Անօթխ հաց կ'ուզէ.

Առանց հացի չենք կրնար ապրիլ.

Մարդիկ հացով կր սնանին.

Հացի զատ կերակուր ալ պէտք է :

Այս չորս խօսքերուն մէջ ինչպէս կ'երեւի, միեւնոյն հաց անունը հացի, հացով, հացի ձեւերն առած է պարագային համեմատ

33. — Անունի մը թէ՛ եկակիի, թէ՛ յոգնակիի մէջ այսպիսի ձեւերու փոխուիլը կը կոչուի անունին հոլովումը:

Հարցարան. — Գոյականը ուրիշ ի՞նչ ձեւեր կ'առնէ. օրինակներ տուր եւ բացատրէ. — Ի՞նչ է հոլովումը:

Հրահանգ 50. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, շեղագիր յոգնակի անունները եզակիի վերածելով.

Տեղը պիտի վարձատր արգարները. — Տեսիլ Չարուհին ի՛նչ աշուտ խնձորներ ունի. — Ագարակին մէջ կը գտնուին կոյիներ, եզեր, այծեր, ոչխարներ, հաւեր, սագեր — Բարեկամներ, ինձի մօտ ընդ — Երբոր գարունը գալ, մանիակները, սմբուլներ, կակաչներն ու վարդերը կը բացուին հեզհեզ:

Օրինակ. — Տեղը պիտի վարձատր արգարը, եւն՝:

Հրահանգ 51. — Հետեւեալ խօսքերն օրինակեցէ՛ք, ստորագծելով հոլովեալ անունները.

Անձնուրեմ օդ կալ. — Առանց օդի չենք կրնար ապրիլ. — Երկիրը օդով շրջապատուած է. — Շոգին օդէն աւելի թերեւ է :

Մենք այսօր կամք մտանք — Կատմով պատիւը հանելի է. — Կատմին անիւր կորեցաւ. — Կատմական կատմէն վար ինչպէս :

Սոսակները կը դաշտաշին. — Չարեզը շեղուն էր տիպակներով. — Վարդիկ կը հետեւեր տիպակներուն. — Անիկա յի բաժնուեր տիպակներէն :

Հրահանգ 52. — Բերանացի որոշեցէ՛ք վերի չճարձանգին բոլոր անունները եւ անոնց եզակի կամ յոգնակի ըլլալը.

ՄՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՓՈՒԹԵՐԿՆԵՐՈՒԹԵՐԸ

Կ'երթան իրարու արւած ձեւք

ձեւքի,

Չանոնք չես տեսներ երբք

տառնձին.

Միշտ նոյն ճամբայէն անոնք

միասին

Կ'երթան իրարու արւած ձեւք

ձեւքի:

Երկու քօյրեր են փոքրիկ, սիրասուն,

բասուն,

Երէցն ըլլայ թէ՛ կրտսերը քընքօյլ:

քօյլ:

Հաւասարապէս բարի ու անոյշ

Երկու քօյրեր են փոքրիկ սիրասուն:

Հաց, կրօն կամ քէն չունին բընաին
Տան մէջ կամ այլուր, և զբարթ, անվէ՛՛
Կը բաժնեն ամէն ինչն իրարու մէջ.

Հաց, կրօն կամ քէն չունին բընաին:

Թրգմ. Յ. Գ.

ՎԻՎԻ. ՏԵՂԱԿՐԸՍ

Հրահանգ 53. — Ըսէ՛ք թէ ուր կը գտնուին հետեւեալ առարկաները.

Մեծոյս, ինչ, գրակալ, աշտակ, խալ, աւեսարան, բուրձառ, խնկանակ, սաղարատ, շաշար, մո՛ւ, մատուի, շապիկ, նշխար, ակիւ:

Հրահանգ 54. — Վերի անուններէն յարմարաւորներով լրացուցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը.

Բահանակ գոյիւր . . . դուր եւ կոնակը . . . առաւ. շուստարը . . . վառեց. դպիտները . . . հազան, սարկաւազը . . . շարժելով խնկարկոյրիս ջրաւ. ֆահանակ ձեռքը . . . բռնած . . . կարգաց:

Հրահանգ 55. — Հետեւեալ անուններով խօսքեր շինեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք օրինակին պէս.

Խնձորենի, ջանձենի, սպորենի, դեղձի, մարնչենի, քզենի:

Օրինակ. — Խնձորենին խնձոր կուտայ, եւն՝:

ԿԱՍ. — ՀՈՒՆՎՄԱՆ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԶԵԻՆ

34. — Անուններու հորովման ամենն աւելի սովորական ձեւն է հետեւեալը. թէև ուրիշ ձևեր ալ կան :

	Եզուկի	Յոզնակի
Ուղղական } Հայցական }	Վարդ	Վարդեր
Սեռական } Տրական }	Վարդի	Վարդերու
Բացառական } Գործիական }	Վարդէ	Վարդերէ
	Վարդով	Վարդերով
Ուղղական } Հայցական }	Սեզան	Սեզաններ
Սեռական } Տրական }	Սեզանի	Սեզաններու
Բացառական } Գործիական }	Սեզանէ	Սեզաններէ
	Սեզանով	Սեզաններով

Գ. Հարցարան. — Անուններու հորովման ամենն աւելի սովորական ձեւը որն է. հորովէ «վարդ» եւ սեզանն գոյականներն իբր օրինակ. — Ուրեմն անունը քանի՞ հորով ունի.

Հրահանգ 56. — Օրինակեցէ՛ք սեռեւեալ անունները ք կամ ք յօրը կցելով անոնց, օրինակին պէս.

Դերձակի ասեղ, դարբնի մուրճ, հիւսի ուրագ, որսորդի երեսակ, հովիտի տիկնիկ, աստիճանի ասեղ, ջուրհանի կից, կառուցանի մտակ, մշակի քան, մկնորսի ուղիակ, փայտահասի տարաք, այգեպանի յօսց :

Օրինակ. — Դերձակին ասեղը :

Հրահանգ 57. — Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած հորովեալ անունները որոշելով՝ յօդերն եւս ցոյց տուէ՛ք քերանցի.

Քաղաքին դուռնէն անցաւ — Դիտարու մի՞ դպիտ. — Ինչո՞ւ դաստը կը ձանձրանաս. — Ինչու՞նով կ'ուսնենք, քայտերով կը ծաննենք, ակազններով կը լսենք. իբրով կը հոստենք, մասերով կը շօշափենք. — Ցիտաւ մասնուցաւ Յուդայիկն. — Չար ընկերներու հետ մի՞ պատր. — Դրիխ ծաբը կոտեցաւ :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՀՍՍՆԱՎՄԱՆ ԱՂՋԻԿ

Անտառապահին աղջիկը՝ Մարգրիտ, ամէն հունձիք եղանակին հասկաքաղի կ'ելլէ : Անիկա օրն ի բուն մէկիկ

մէկիկ կը պտտի բոլոր հնձուած արեւը եւ աշաղու թեւածը կը հաւաքէ զհսկնէն բոլոր մնացած հասկերը : Փոքրիկ հասկախաղուհին անոնցով կը կապէ խուրճ յը զոր ուրախ զուարթ կը տանի իր մայրիկին : Այդ հասկնէն հանուած ցորենին ախրով յետոյ կը պատրաստեն գեղեցիկ ճերմակ բլիթ յը զոր ախորժով կ'ուտեն : Մարգրիտ ստուգիւ ժրջան աղջիկ մըն է եւ շատ կը սիրուի իր ծնողիկն :

Խօսակցութիւն. — Ո՞ր է Մարգրիտ. — Հունձիք եղանակին ի՞նչ կ'ընէ անիկա. — Ուրե՞ր կը պտտի, ինչե՞ր կը հաւաքէ. — Մարգրիտ որո՞ւ կը շտանի իր քաղած հասկերը. — Այդ հասկերէն ի՞նչ կը հանեն. — Ախրով ի՞նչ կը շինեն. — Ո՞ր կը հնձէ ցորենի հասկերը. — Ինչո՞ւ կը հնձէ. — Յորե՞ր հասկերէն ի՞նչպէս կը հանեն. — Ի՞նչպէս ախրի կը վերածեն. — Ախրով ի՞նչպէս հաց կը շինեն.

Հրահանգ 58. — Վերի հատուածին շեղազիր անունները օրինակեցէ՛ք, իւրաքանչիւրին առջեւ նշանակելով եզակի կամ յօգնակի ըլլալը :

Օրինակ. — Անտառապահին, եզակի. — Արեւը, յօգնակի. եւն :

Հրահանգ 59. — Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք մասեր վերի հատուածէն.

Հրահանգ 60. — Օրինակին պէս խօսքեր շինելով ըսէ՛ք թէ ինչ կը դնեն հետեւեալ առարկաներուն մէջ :

Աղաման, դրամապանակ, գրագարան, կաղանթ, ծխախոփ : Օրինակ. — Աղամանին մէջ աղ կը դնեն, եւն :

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ԵՐԲՈՐ ՄԱՆԿԵՆ ԵՆՔ

Երբ մանկիկ մըն ենք նոր ելած ոտքի
Դայժեկով ամէն մի քալափոխի՝
Կը բռնենք զողայէն
Ձեռքը բարի մայրիկին:

Երբ քիչ մեծնանք, ծուռկերն մեր կթուտ
Այ կ'ուժաւորին: յայնժամ հաս ու հող
Կ'երթանք կայտուելն
Մէկ քովիկէն մայրիկին:

Իսկ երբոր դառնանք չափահաս մեծ մարդ,
Ու քալուք ամուր քայլերով հանգարտ,
Կ'երկարենք վէտօրէն
Մեր բազուկը՝ մայրիկին:

ԹԻՐՂՎ. Ե. Կ.

ՕՐ. Ա. Ս. ՊՐԷՍ

Հրահանգ 61.—Դրեցէ՛ք թէ ինչի անուններ են հետեւեալ-ները:

Ոսկին, արծաթը, պղինձը, անագը, զիւզը, երկաթը, լուսնուկին, նիւշը, արորը, պողպատը, կապար . . . անուններ են:

Կաղնին, սօսին, Անձին, բարսին, կաղամախին, եղեւիը, մարին, բզնին, կնձին, մրտենին, սօսախը, ուռնին, բճրին, բէւեկին, դափնին . . . անուններ են:

Հրահանգ 62.—Վերի անունները յատուկ են թէ հասարակ, քերանացի ըսէք:

Հրահանգ 63.—Դրեցէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուին:

Հայոց նախահայրը, առաջին մարդը, առաջին կինը, դրախտին չորս գեները, Աղամին առաջին որդին, Հայոց առաջին տրեստենայ բազաւորը, Հայաստանի անկենարած շնոր, Թուրքիոյ մայրաքաղաքը, հայ գիրերը հնարողը:

Հրահանգ 64.—Այս անունները յատուկ են թէ հասարակ, քերանացի ըսէք:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ.—ՄԱՏԵՐԸ

Օր մը ճկոյթն ըսաւ.— «Մատեն՛մատ, անօթի եմ, հաց կ'ուզեմ».— «Մըրկէ ճարեմ», պատասխանեց մատենմատը.— «Ատուած կուտայ»: պատասխանեց երկար ու չէնտիրա միջնամատը.— «Հապա եթէ չտա՞յ», վրայ բերաւ ցուցաւատը.— «Կը գողնանք», ըսաւ հաստ ու կարճ բութը:

Ատուած զայս որ լսեց, զարկաւ ու բաժնեց բութ մատը միւս եղբայրներէն: Ատոր համար չորսը զատուեցան, բութը մինակ մնացած՝ կը ծառայէ այն միւս չորս մատներուն:

Խօսակցութիւն.—Օր մը ճկոյթն ի՞նչ ըսաւ մատենմատին.— Մատենմատն ի՞նչ պատասխան տուաւ.— Միջնամատն ի՞նչ ըսաւ.— Ցուցամատը . . . — Էրօթը . . . — Ատուած ի՞նչ ըրաւ բութին եւ ինչո՞ւ համար.— Ի՞նչ եղաւ հետեւանքը.— Ի՞նչ զոգութիւնը ներքի՞ է.— Ի՞նչ կ'ըլլայ հետեւանքը:

Հրահանգ 65.—Հետեւեալ եզակի անունները յոգնակիի վերածեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք օրինակին պէս:

Դպրոցին դուռը, տուփին կափարիչը, սուրին պատեանը, շիշին խիցը, ընկոյզին կեղեւը, գայլին մորը:

Օրինակ.— Դպրոցներուն դուռները, եւն:

Հրահանգ 66.—Ցետազայ անունները եզակիի վերածեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք օրինակին հետեւելով:

Հնոցներուն կրակները, ջրհորներուն ջուրերը, փերակներուն մեղրերը, ծովերուն թեւերը, սուրհներուն ծուծերը, ծաղիկներուն հիւքերը, մարմններուն հոգիները:

Օրինակ.— Հնոցին կրակը, եւն:

Հրահանգ 67.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ անունները, իւրաքանչիւրին ըով գնելով յաջորդ անկաններէն յարմարաւորները:

Դօժի, կօշիկ, ժեւ, փողկապ, շապիկ, բաձկոն, սափաս, վերապու, պարեգօս, լիակ:

Երկար, նեղ, կարմիր, ճեմակ, նոտ, հին, շայն, մեծ, սեւ:

Օրինակ.— Երկար գօժի, եւն:

ԴԱՍ. — ԴԵՐԱՆՈՒՆ

35.— Խօսքին մէջ երբեմն հարկ կ'ըլլայ միեւնոյն գոյականը քանի մը անգամ յիշել. օրինակ՝

Բաւականը օգտակար բոյս մըն է. բաւականը տաք երկիրներու մէջ կը մշակուի. բաւականով հագուստ կը շինեն:

Այս խօսքերուն մէջ բաւական գոյականը չկրկնելու համար կրնանք նոյն խօսքը տարբեր կերպով ըսել. օրինակ՝

Իճմական օգտակար բոյս մըն է որ տաք երկիրներու մէջ կը մշակուի և անով հագուստ կը շինեն:

Այստեղ որ, անով բառերը, ինչպէս կ'երեւի, բաւական գոյականին տեղ զրուած են չկրկնելու համար:

36.— Այն բառերը որոնք խօսքերու մէջ գոյականի մը տեղ զրուած են, դերանուն կը կոչուին:

Հարցարան. — Խօսքին մէջ միեւնոյն գոյականը չկրկնելու համար ի՞նչ ընել հարկ է. օրինակներ տուր լիւ բացատրէ. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի դերանուն:

Հրահանգ 68. — Հետեւեալ խօսքերը բաղդատելով իրարու հետ, որոշեցէ՛ք թէ ո՞ր բառերը դերանուն են եւ որ անուններուն տեղ զրուած են:

Արեւը աղբիւրն է յոյսի եւ շքմութեան. երկրի վրայ կենսիկ կախում ունի արեւեկն, արեւին շնորհիւ կ'ապրին բոլոր կենդանի կակներն ու բոյսերը. հին ժողովուրդները կը պաշտէին արեւը:

Արեւը աղբիւրն է յոյսի եւ շքմութեան. երկրի վրայ կենսիկ կախում ունի անկէ. անոր շնորհիւ կ'ապրին շրայր կենդանի կակներն ու բոյսերը. հին ժողովուրդները կը պաշտէին զայն:

Հրահանգ 69. — Գրեցէ՛ք թէ ինչի՞ անուններ են հետեւեալները.

Չուազեղը, խորհիկը, պարուը, եղինձը, հարիսան, կարկանդակը, զգմանը, փարուրիկը . . . անուններ են:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ԲԱՐԻ ԶԱՒԱՆ ԸՐԸ

Յովհաննէսի մայրը շատ սխուր էր. Անիկայ արցունքէն կարմրած աչքերը կը սրբէր: Յովհաննէս ինք իրեն ըսաւ. «Մայրիկ կ'երեւի թէ կը մտածէ փոքրիկ ֆրոյս վրայ որ հիւանդ է. պարտի՛մ գիճի միտքերը»: Այն ատեն Յովհաննէս իր դաստէսակը առնելով և զայն մայրիկին ցուցնելով՝ «Նայէ՛, ըսաւ. երկու բարեկիշ ստացայ դպրոցը. գո՛՛ւ ես»: Մայրիկը՝ երջանիկ իր զաւկին բարի սիրտը տեսնելուն, ժպտեցաւ անոր և զանի գրկեց:

Խօսակցութիւն. — Յովհաննէսի մայրն ի՞նչ վիճակ ունէր եւ ի՞նչ կ'ընէր. — Յովհաննէս ինք իրեն ի՞նչ ըսաւ. — Յովհաննէս յետոյ ի՞նչ ըրաւ. — Մայրիկն ի՞նչ ըրաւ Յովհաննէսի. — Ի՞նչ բան կ'ուրախացնէ մեր ծնողքը. — Ի՞նչ բան կը տրամեցնէ զանոնք:

Հրահանգ 70. — Բերանացի որոշեցէ՛ք թէ վերի հատուածին պարունակած շեղագիր բառերը անո՞ն են թէ դերանուն:

Հրահանգ 71. — Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք ձատր վերի հատուածէն:

Հրահանգ 72. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, ստորագծելով դերանունները:

Մե՛զ այն մանուկին որ ծոյր է, անոր վախճանը գէշ կ'ըլլայ. — Կը ճանցնաս այն մարդը որուն հետ կը պօսէի. — Չեմ ճանցնար զանի. — Զգուշացէ՛ք անկէ, ան գէշ մարդ է. — Ի՞նչ եղաւ շունը գորունիւր. — Այս տղան շրայր է, ատոր հետեւեցէ՛ք, միւսը շար է: |

Հրահանգ 73. — Գրեցէ՛ք թէ ինչի՞ անուններ են հետեւեալները. — Գարդը, շուշանը, ստրուրը, մանիշակը, յամիկը, եղրեւանիկ, ճարգիսը, անմտուկը, լշահո՛րհանը, կակայր, մեծաղիկը . . . անուններ են:

ԴԱՍ. — ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

37. — Մարդ ինք իր վրայ խօսելու ատեն իր անու-
նին տեղ կ'ըսէ եւ. օրինակ՝ եւ ուրախ եմ:

Դիմացիք անձին խօսելու ատեն, անոր անունին
տեղ կ'ըսէ դուն. օրինակ՝ դուն ուրախ ես:

Ուրիշ անձի մը վրայ խօսելու ատեն անոր անու-
նին տեղ կ'ըսէ ան. օրինակ՝ ան ուրախ է:

38. — Այն դերանունները որ անձերու անուններուն
տեղ կը դրուին. կը կոչուին անձնական դերանուն:

39. — Անձնական դերանունները երեք դէմք ունին.
Առաջին դէմքի դերանուններ են եւ, մենք:

Երկրորդ դէմքի դերանուններ են դուն, դուք:

Երրորդ դէմքի դերանուններ են ան, անիկա,
ինք, անոնք, իրենք:

Հարցարան. — Մարդ ինք իր վրայ խօսելու ատեն իր անու-
նին տեղ ի՞նչ կ'ըսէ. Դիմացի անձին ի՞նչ կ'ըսէ. — Ուրիշ անձի մը
ի՞նչ կ'ըսէ. օրինակներ տուր. — Ուրեմն եւ, դուն, աք ի՞նչ են. —
Ի՞նչ կը կոչուին անձերու անուններուն տեղ գրուած դերանուն-
ները. — Անձնական դերանունները քանի՞ դէմք ունին. — Որո՞նք են
առաջին դէմքի դերանունները. — Որո՞նք են երկրորդ դէմքիները.
— Որո՞նք են երրորդ դէմքիները:

Հրահանգ 74 — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, ստորա-
գծելով անձնական դերանունները.

Ես երկու մասիս ունիմ, դուն քանի՞ հաս ունիս. — Մենք գիւղ
պիտի երթանք, դուք ալ պիտի երթա՞ք. — Ան յանգանք գործեց, ես պիտ-
ժուեցայ, դուն ալ զուարճացար. — Մենք առաջին կարգի աշակերտ ենք,
դուք երկրորդ կարգի, անոնք երրորդ կարգի. — Հայրս շատ բարի է,
ինք միայն կ'աշխատի եւ կը հոգայ թոյր ընտանիքը, ես դեռ դպրոց
կ'երթամ:

Հրահանգ 75. — Վերի հրահանգին անձնական դերանուննե-
րուն ի՞նչ դէմք ըլլալը որոշեցէ՛ք քերականի:

ՍՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ — ՎԱՐԴԱՔԱՌՈՐ ԾՂՕՏԷ

— «Ո՞ւր կէ կուգայ անուշարոյր
Հոտը զոր շուրջըդ կը սրփոտես,
Ըսէ՛ ինձի, ի՞նչ ես. քո՛յր»,
Հարցուց ծծմորն իր քով ինկած ծղօտի մը:
— «Ես խոտ մըն եմ անշուք տեսքով,
Ըսաւ ծղօտն, այլ քիչ մ'ատեն
Բընակեցայ վարդին քով»:
Լաւ ընկերն ալ վարդ մ'է աղա՛ք, որմէ կ'օգտուիք,
Թէ լաւ ընկեր ունիք մեր մօտն ու քովիկ:
Թրգմ. Յ. Գ. 2

Խօսակցութիւն. — Արտի ծծմորին քով ի՞նչ ինկած էր. —
Ծղօտն ի՞նչ կը բարեք. — Ի՞նչ հարցուց ծծմորը՝ ծղօտին. — Ծղօտն
ի՞նչ պատասխանեց. — Լաւ ընկերն ինչի՞ կը նմանի. — Ի՞նչ օ-
գուտ կը բաղէր լաւ ընկերներ ունենալով.

Հրահանգ 76. — [Հետեւեալ անունները յարմարութեան հա-
մեմատ օրինակին պէս իրարու միացուցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք:

Արօր, սուր, աղեղ, կացիկ, բիսակ, հրացան, քնդանօք, կոշիկ,
ժամացոյց:

Երախակայ, նետ, խոփ, քրակ, ներքան, ծոռակ, սլաք, սուրբ,
կոք:

Օրինակ — Արօրին խոփը, եւ,

Հրահանգ 77. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը.
Ես առողջ եմ Մենք առողջ ենք
Դուն առողջ ես Դուք առողջ եք
Ան առողջ է Անոնք առողջ են:

Հրահանգ 78. — Վերի խօսքերուն պէս վեց ձեւերով քերա-
նացի ըսէ՛ք հետեւեալ խօսքերը.
Ես քաջ եմ . . . Ես մանուկ եմ . . . Ես զուարթ եմ . . . :

ԴԱՍ. — ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՎՈՒՄԸ

40. — Դերանուններն ալ անուններուն պէս ունին եղակի և յոգնակի, ինչպէս նաև հոլովում:

41. — Անձնական դերանունները կը հոլովուին հետեւեալ կերպով:

Ա. ԴԷՄՔ

	Յգակի	Յոգնակի
Ուղղական	ես	Մենք
Հայցական	Ձիս	Մեզ
Սեռական	Իմ	Մեր
Տրական	Ինձի	Մեզի
Բացառական	Ինձմէ	Մեզմէ
Գործիական	Ինձմով	Մեզմով

Բ. ԴԷՄՔ

	Յգակի	Յոգնակի
Ուղղական	Դուն	Դուք
Հայցական	Քեզ	Ձեզ
Սեռական	Քու	Ձեր
Տրական	Քեզի	Ձեզի
Բացառական	Քեզմէ	Ձեզմէ
Գործիական	Քեզմով	Ձեզմով

Գ. ԴԷՄՔ

	Յգակի	Յոգնակի	Յգակի	Յոգնակի
Ուղղ.	Ինք	Իրենք	Ան, անիկա	Անոնք
Հայց.	Ձինք	Ձիրենք	Չանի, զանիկա	Չանոնք
Սեռ.	Իր	Իրենց	Անոր	Անոնց
Տրակ.	Իրին	Իրենց	Անոր	Անոնց
Բաց.	Իրմէ	Իրենցմէ	Անկէ	Անոնցմէ
Գործ.	Իրմով	Իրենցմով	Անով	Անոնցմով

Հարցարան. — Դերանուններն ալ անուններու պէս թիւ և հոլով ունին.— Անձնական դերանուններն ինչպէս կը հոլովուին.— Հոլովէ՛ ևս դերանունը.— Հոլովէ՛ դու և դերանունը.— Հոլովէ՛ ինձ դերանունը.— Հոլովէ՛ աճ, անիկա դերանունը.

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԱՂՋԻԿՆ. ՈՒ ԹՈՉՆԻԿՆԸ

— «Եկե՛ւր ինձի, թռչնի՛կ սիրուն, Տես վանդակը սա զարդարուն, Եւ պատուհներն ու ցօղաթուրմ Ծաղիկները զոր ևս առտուն Բեզի համար քաղեցիք»:

— «Ես կ'ապրիմ դո՛ւ ու կ'ուզեմ միշտ թռչիլ լիւ, սար ազատ անվիշտ, Իմ խեղճ բունիկս է լաւագոյն Բան քու վանդակդ այդ շողաղուն, Պզտի՛կ աղջիկ խելացիք»:

Քրթ. Յ. Գ. ՏԸ ՎՈՒՍԼ

Խօսակցութիւն. — Ի՞նչ ըստ աղջիկը թռչնիկին. — Ի՞նչ կը պահեն վանդակի մէջ. — Ի՞նչ պատասխանեց թռչնիկը. — Թռչնիկին պատասխանը իրաւացի՞ էր թէ ոչ.

Հրահանգ 79. — Վերի ոտանաւորին շեղագիր դերանունները մը անուններուն տեղ դրուած են, որոշեցէ՛ք թերանացի.

Հրահանգ 80. — Յետագայ իսութեան պակասները լրացուցէ՛ք պէտք եղած անուններով.

Իրավանաւոր . . . կը ծախս. — Ածխավանաւոր . . . կը ծախս. — Նպարավանաւոր . . . կը ծախս. — Վանաւակաւոր . . . կը ծախս. — Մրգավանաւոր . . . կը ծախս. — Հացավանաւոր . . . կը ծախս. — Հանդերձավանաւոր . . . կը ծախս:

Հրահանգ 81. — Հետեւեալ անունները իրարու քով դրէ՛ք յարմարութեան համեմատ, օրինակին պէս եւ գրեցէ՛ք.

Մզկիթ, աշտարակ, լեռ, տուն, սենեակ: Կասար, գմբէթ, ցանիփ, առաստաղ, զագար: Օրինակ. — Մզկիթին գմբէթը, եւն:

Հրահանգ 82. — Հետեւեալ իսութեան անձնական դերանունները եւ անոնց թիւերն ու դէմքերը որոշեցէ՛ք թերանացի.

Ես սեսայ, դուն սեսար, ան սեսաւ. — Իմ տունս, մեր տունը, իր տունը. — Բեզի կ'ըսեմ, անոնց կ'ըսեմ, ինձի ըսէ. — Իրեւ առի, մեզու առի, անոր առի. — Ձիս քոնդ տուր, մեզ անկցայ, զինք անկցայ. — Այս գործը միայն ինձմով, մեզմով չի՛յրանար:

ԴԱՍ. — ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

12. — Այն ամականները որոնք իրենց քովի գոյա-
կանին որպիսութիւնը կամ աղէկ գէշ մէկ յատկութիւնը
կը ցուցնեն կը կոչուին որակական ամական. օրինակ՝

Սեր կատու, պարկեշտ աղջիկ, ևն:

Այստեղ սեր, պարկեշտ ամականները կասու և աղ-
ջիկ գոյականներուն որպիսութիւնն ու յատկութիւնը կը
ցուցնեն. հետեւաբար որակական ամական են:

43. — Որակական ամականը գանձելու համար գոյա-
կանին վրայ պէտք է ընել ի՛նչպիսի հարցումը. օրինակ՝
Ի՛նչպիսի կատու. — սեր:

Ի՛նչպիսի աղջիկ. — պարկեշտ:

Հարցարան. — Ո՞ր ամականներուն կ'ըսուի որակական ամա-
կան օրինակներ տուր ևւ բայտորէ — Որակական ամականը զըտ-
նելու համար ի՛նչ հարցում պէտք է ընել. օրինակներով բացատրէ:

Հրահանգ 83 — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ որակական ամա-
կանները, իւրաբան: իւրին առջեւ գրելով աղէկ թէ գէշ յատկու-
թիւն ցուցնելը.

Ծող, աշխատատեղ, բարի, բար, տղի, գեղեցիկ, աղտոտ, մա-
քուր, հնազանդ, լոբոտ, խմոր, խմորուկ, անշնորհ, շնորհալի, առ-
դար, անխուս, ուշիմ, ապուշ, անկեղծ, կեղծաւոր, մրիմ, յուսաւոր,
խոցոր, դառն, խաչ, սկար:

Օրինակ. — Ծող, գեշ յատկութիւն կը ցուցնէ,

Աշխատատեղ, աղէկ յատկութիւն կը ցուցնէ:

Հրահանգ 84. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ բառերը, ստորա-
գծելով որակական ամականները.

Յաւաւտ տղայ, շողոզուկ աղտոտ, պայծառ առեւ, խորունկ
ծով, կոր դիմ, փառաւոր պարս, ողորմած Աստուած, դարար մար-
գագեթիմ, խիտ անտառ, ընդարձակ դաշտ, համով կեղտաւոր, դանդաղ
հշ, արևբաց մի, սաք ջուր, Յովսէփ գեղեցիկ:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՊՏՈՅՑ ԻՐԸ

Երէկ երկար պտոյտ մը կատարեցինք մօտակայ ան-
տառին մէջ, ծաղիկ քաղելու համար: Օղոր պայծառ և

հաճելի էր: Անուշաբոյր և
մեղմիկ գեփիւռ մը կ'օ
րօրէր ծառերուն խիտ
ճիւղերը, որոնց մէջէն ա-
ռոյգ չիկահար կ'երգէր
զուարթօրէն: Քոյրս կա-
պեց մանիշակի սքանչելի
փունջ մը, զոր ինք շատ
կը սիրէ: Ես հաւաքեցի
երիցուկներ. հօտաւէտ սմբույններ և ուրիշ գունագեղ
ծաղիկներ:

Խօսակցութիւն. — Ի՛նչ է անտառը. — Անտառի մէջ պտոյտ
կատարած էր. — Պատմեցէ՛ք մեր կատարած մէկ պտոյտը — Ի՛նչ
թույլուններ կը մանջնար. — Ի՛նչ յատկութիւններ ունին անոնք. —
Ի՛նչ ծաղիկներ կը մանջնար. — Ի՛նչ յատկութիւններ ունին անոնք:

Հրահանգ 85. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծե-
լով որակական ամականները.

Հրահանգ 86. — Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք
մասեր վերի հատուածէն.

Հրահանգ 87. — Ըսէ՛ք թէ ի՛նչ կը կոչուի.
Այն որ երես կ'ածիլէ, այն որ ոչխար կ'արածէ, այն որ ուրիշ-
ներու վրայ կ'իջիէ, այն որ զկնկ կը կրէ, այն որ մարդ կը կողոպտէ:

Հրահանգ 88. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը.

Ես ֆաշ եղայ	Մենք ֆաշ եղանք
Դուն ֆաշ եղար	Դուք ֆաշ եղաք
Ան ֆաշ եղաւ	Անոնք ֆաշ եղան

Հրահանգ 89. — Վերի օրինակին պէս վեց մեկերով ըսէ՛ք
քերականի հետեւեալ խօսքերը.
Ես մանուկ եղայ, ես զուարթ եղայ, ես ծուր եղայ:

ԴԱՍ. — ԹՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

44. — Ածականներ ալ կան որ իրենց քովի գոյականին քանի՛ հաս ըլլալը կը ցուցնեն և կը կոչուին քուտական ածական. օրինակ՝

Երկու ձի, տասը խնձոր, ևն:

Այս բառերուն մէջ երկու, տասը թուական ածական են որովհետև ձիուն և խնձորին քանի՛ հաս ըլլալը կը ցուցնեն:

45. — Մէկէն սկսեալ բոլոր թիւերը թուական ածական են:

46. — Թուական ածական են նաև այն բառերը որոնք գոյականին քանիբորք ըլլալը կը ցուցնեն. օրինակ՝

Երկրորդ կարգ, չորրորդ աշակերտ, ևն:

Այս բառերուն մէջ երկրորդ, չորրորդ թուական ածական են, զի կարգին և աշակերտին քանիբորք ըլլալը ցոյց կուտան:

47. — Թուական ածականները կ'որոշուին գոյականին վրայ ընկողմ ֆանի* և ֆաներորդ հարցումները:

Հարցառան - Ո՞ր ածականները թուական ածական կը կոչուին. օրինակներով բացատրէ. — Որո՞նք են թուական ածականները. — Ի՞նչ ուրիշ ի՞նչ տեսակ բառեր թուական ածական են. օրինակներով բացատրէ. — Ի՞նչ հարցումներով կ'որոշուին թուական ածականները. օրինակներ տուր:

Հրահանգ 90 — Հետեւեալ իօսքերու շեղագիր ածականներուն որակական կամ թուական ըլլալը որոշեցէք, պէտք եղած հարցումներով:

Ես երկու խոտու՝ ևարից ունիմ — Մեր կառքը կը ֆուշեն երկու հուսիս երկարներ՝ Յիսուս սասնակու սուսուսարիմ՝ աշակերտներ ունե՛ր — Մեր քաղին մեզ կան երեք հոյակապ տուներ:

Հրահանգ 91 — Հետեւեալ իօսքերը լրացուցէ՛ք յարմար որակական ածականներով:

Առիւծը . . . կ. — Երկար . . . կ. — Ապակին կ . . . կ. — Հորը . . . կ. — Դանակը . . . կ. — Եունը . . . կ:
Օրինակ. — Առիւծը հզօր կ:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՄԵՐ ԳՊՐՈՅԸ

Մեր դպրոցին մէջ կան հարիւր քսան աշակերտներ: Ունինք մէկ տնօրէն և ինը ուսուցիչ: Աշակերտները բաժնուած են եօթը կարգերու. ես երկրորդ կարգին չորրորդ աշակերտն եմ: Մեր կարգին առաջին աշակերտն է Ջարեհ գորչատ կը սիրեմ: Այս տարի քերականութեան սկսանք. ես կը կարգամ՝ աշխարհարարի քերականութեան առաջին գիրքը, մեծ եղբայրս Վահանը որ երրորդ կարգէն է, կը կարգայ քերականութեան երկրորդ գիրքը. հօրեղբորորդիս Տիգրանը որ հինգերորդ կարգէն է, կը կարգայ քերականութեան երրորդ գիրքը: Երէկ, ութ նոր աշակերտներ ալ եկան մեր դպրոցը:

Հրահանգ 92. — Թրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով թուական ածականները:

Հրահանգ 93. — Հետեւեալ անուններուն քով զրէք յարմար որակականները՝ վարի ածականներէն, եւ գրեցէ՛ք օրինակին պէս Գիւնի, ձիւն, մեղան, ոսկի, երկինք, մոխիր, խոտ, ածուխ: Դեղին, գորշ, մերմակ, մանիշակագոյն, սեւ, կարմիր, կանաչ, կարպիզ:

Օրինակ. — Կարմիր գիւնի, ևն:

Հրահանգ 94. — Հետեւեալ անունները յարմարութեան համետ իրարու քով դրէք եւ գրեցէ՛ք օրինակին պէս: Երկիւյ, շեփոք, դրօշակ, աղօրիք, ցնցուղ, մոկան, գառազան, Գարշիզպան, վարդապետ, գիւնուր, գիշերապան, բաղաճապան, որմնագիր, փողահար:

Օրինակ. — Որմնագիրին ծեփիլը, ևն:

Հրահանգ 95. — Վերի հրահանգը բերանացի կրկնեցէ՛ք, յօղերը գեղչելով:

Օրինակ. — Որմնագիրի ծեփիլ, ևն:

ԴԱՍ. — ՑՈՒՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

48. — Կան բանի մը ամականներ ալ որոնք իրենց քովի գոյականը ցուցնելով որոշելու կը ծառայեն և կը կոչուին ցուցական ամական. օրինակ՝

Այս մարդը, այն տունը, են:

Այս բառերուն մէջ այս, այն ցուցական ամական են, զի կը ցուցնեն թէ ո՞ր մարդը կամ ո՞ր տունն է որուն վրայ կը խօսինք:

49. — Գլխաւոր ցուցական ամականներն են այս, այդ, այն:

Հարցարան. — Ո՞ր ամականները ցուցական կը կոչուին. օրինակներով բացատրէ — Որո՞նք են գլխաւոր ցուցական ամականները.

Հրահանգ 96. — Օրինակեցէ՛ք նետուեալ բառերը, օրինակին պէս խրաբանչիւր գոյականի բով կրկնելով այս, այդ, այն ցուցականները.

Այս կախիճը, այս կողովը, այս գուլպան, այս փողոցը, այս օրիորդը, այս մասանին, այս պակիր:

Օրինակ. — Այս կախիճը, այդ կախիճը, այն կախիճը, են:

Հրահանգ 97. — Օրինակեցէ՛ք նետուեալ խօսքերը, յարմար քուական ամականներով լրացնելով պակասները.

Մենք ունինք . . . ալիք, . . . պակներ, . . . բերան, . . . ֆիք . . . ձեռներ, եւ . . . ոտներ. — Մեր ձեռներուն վրայ կան . . . մասեր. — Շարքը . . . օր կ, ամիսը . . . օր կ, արհի . . . շաքար կ, արհի . . . ամիս կ. — Երկու . . . եղանակ ունի, զարուն ամառ, աշուն, ձմեռ. — Ծառուան առաջին ամիսն կ Յունիստը, . . . ամիսն կ Փետրուար, . . . ամիսն կ Մարտ, . . . ամիսն կ Ապրիլ, . . . ամիսն կ Դեկտեմբեր:

Հրահանգ 98. — Հետուեալ անուններուն բով գրէք եւ գրեցէ՛ք յարմար որակականները վարի ամականներէն.

Մեղր, ֆացախ, տիս, պղպեղ, բոյն, բանիք, կերակուր:

Կծու, լեղի, բոլ, աղի, անուշ, բարկ, անյի:

Օրինակ. — Անուշ մեղր, են:

Հրահանգ 99. — Վերի ամականներուն բով գրէք ուրիշ յարմար մէլմէկ գոյականներ.

Օրինակ. — Կծու սիսուր, են:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՆԱՐԻՆՅՈՒ

Մինչեւ իսկ խաճաւ մի նարինջ աղւոր.

«Ո՛, գոչեց խեղճն, զայրալից, սըրտնեղ.

Ինչքան լեզի է. մինչդեռ շատ համեղ կը կարծեն մարդիկ. ասի իրաւ որ

Ճաշակուելիք պտուղ չէ»:

«Կը սխալիս, բաւ, հայրիկն անդիէն.

Վերցո՛ւր անգամ մը նուրբ կեզուս աղոր եւ պիտի գտնես միջը մեղրածոր,

Ու չուտով պիտի հասկնաս այն ստան

Թէ ի՞նչ համեղ նարինջ է»:

Մի՛ դատէք բան մը արտաքին տեսքէն:

Թրգմ. Յ. Գ.

Հրահանգ 100. — Հետուեալ խօսքերուն մէջի ցուցական ամականները որոշեցէ՛ք քերանացի.

Այն գետը ծանծաղ կ. — Ճակցա՞ր այս տղան — Ես պիտի գնեմ այդ խաղալիքը. — Այս սիրուն պուպիկը որո՞նքն է — Այս գիտքը կ'ուզե՛ք թէ այն գիտքը — Դուք այդ ծող տղային մի նայի՛ք. — Այս աղջկան ամուսնն է Ասրիկն, այդ աղջկան անունն է Զարուհի, այն աղջկան ամուսնն է Նուարդ:

Հրահանգ 101. — Ուսուցին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք մասեր, վերի ոտամարտէն.

Հրահանգ 102. — Օրինակեցէ՛ք նետուեալ անունները, արժեքով թէ ինչի՞ անուն են անոնք.

Յողը, մասանին, ապարանջանը, մանեակը . . . անուններ են:

Հրահանգ 103. — Օրինակեցէ՛ք նետուեալ խօսքերը, Ես զուարթ պիտի ըլլամ Մենք զուարթ պիտի ըլլանք

Դուք զուարթ պիտի ըլլաս Դուք զուարթ պիտի ըլլաք

Մենք զուարթ պիտի ըլլայ Անոնք զուարթ պիտի ըլլան

Հրահանգ 104. — Վերի օրինակին պէս վեց ձեւով քերանացի ըսէ՛ք յետագայ խօսքերը.

ԴԱՍ. — ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆ

50.— Կարգ մը ամականներ ալ իրենց քովի գոյա- կանը անորոշ կը թողուն և կը կոչուին անորոշ ամական- օրինակ՝

Կառք մը, միւս մարդը, ուրիշ գիրք:

Այս բառերուն մէջ մը, միւս, ուրիշ անորոշ ամա- կան են, որովհետեւ ո՛ր կառքը, ո՛ր մարդը, ո՛ր գիրքը լինելը չեն կրնար որոշել:

51.— Գլխաւոր անորոշ ամականներ են ամեն, բո- յոր, մը, ուրիշ, միւս, քանի մը, որ, ինչ, որեւէ, նոյն, իւրաքանչիւր ևն:

Հարցարան. — Ո՞ր ամականները անորոշ կը կոչուին. օրի- նակներ տուր եւ քացատքէ. — Որո՞նք են գլխաւոր անորոշ ամա- կանները.

Հրահանգ 105. — Օրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերը, ստորա- գծելով անորոշ ամականները.

Հիւր մը եկաւ — Ամեն բոլորն ընդ ունի. — Ինչ կերակուր որ կ'ուզես. պատրաստ է. — Այս տետրակը իմին է միւս տետրակը Չա- բենինն է. ես ուրիշ տետրակ չունիմ — Ո՞ր տունը կը բնակի՞ք — Բոլոր քաղաքը ոտքի ելաւ. ես քանի մը գրիչ ունիմ Սպասեցիմք քայքայ որեւէ մարդ չկուար. — Իւրաքանչիւր աշակերտ կատարեալ է իր պատրաստ — Երկկ օտարինակ կենդանի մը տեսայ. — Ես ալ տեսայ նոյն կենդանիին:

Հրահանգ 106. — Հետեւեալ անուններով խօսքեր կազմեցէ՛ք օրինակին պէս.

Չանգակ եւ չեզուակ, քանաչի եւ ծակ, նաւ եւ դեկ, մակոյնի եւ քիակ, կառք եւ անիւ, դաշնակ եւ փոց:

Օրինակ. — Չանգակը չեզուակ ունի, եւն:

Հրահանգ 107. — Օրինակեցէ՛ք յետագայ ամական-գոյական- ները, կէտերուն տեղ դնելով ուրիշ յարմար ամականներ.

Կտր լուսին	Կտր սեղան
Քառակուսի սեղան	Քառակուսի . . .
Քարձր ծառ	Քարձր . . .
Ցած տուն	Ցած . . .
Խորունկ ծով	Խորունկ . . .
Ծանծաղ գետ	Ծանծաղ . . .
Տափ քեչ	Տափ . . .

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ԱՆՉՐԵՆՈՑ ՕՐ ՄԷ

Չարմինէ փողոցին մէջ տեղատարափ անձրեւի քանուելով՝ հովանոցը բացաւ՝ ինքզինք անձրեւէն պահ- պանելու համար: Քիչ մը անդին տեսաւ իրենց դրացիին աղջիկը որ առանց հովանոցի՝ անձրեւին տակ կը թրջէր: Անմիջապէս քովը զը- նաց և թեւն անոր թեւին անցը- նելով՝ զանի եւս պատասպարեց իր հովանոցին տակ և երկուքը միասին շարունակեցին իրենց ճամբան:

Չարմինէ ուրիշներու վիճակին հոգածու՝ խիստ բա- րեսիրտ աղջիկ մըն է. անոր համար՝ ձեռքէ չի փախ- ցըններ ամէնէն պզտիկ առիթն իսկ՝ ուրիշներուն օգնելու:

Խօսակցութիւն. — Ի՞նչ պատահեցաւ Չարմինէի — Զո՞վ տե- սաւ քիչ մը անդին — Ի՞նչ օգնութիւն քրաւ դրացիին աղջկան. — Չարմինէ ի՞նչպիսի աղջիկ մըն է. — Պզտիկ քարիքները կամ օգ- նութիւններն ալ արժէք ունին. — Ի՞նչպէս կարելի է սովորիլ առա- քինութեան:

Հրահանգ 108. — Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք մասեր վերի հատուածէն.

Հրահանգ 109. — Օրինակեցէ՛ք յետագայ ամական-գոյական- ները, կէտերուն տեղ դնելով ուրիշ յարմար ամականներ:

Դիւրաքեկ ապակի	Թափանցիկ ապակի
Պայծառ լոյս	. . . . . լոյս
Ընտանի կենդանի	. . . . . կենդանի
Ոսկեգօծ շրթալ	. . . . . շրթալ
Սպիտակ շուշան	. . . . . շուշան
Ցից ապառաժ	. . . . . ապառաժ

Հրահանգ 110. — Ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուի. — Այն որ քանակ կը գգե, այն որ դուռ կը պահպանէ, այն որ ծառայութիւն կ'ընէ, այն որ պահ կը շինէ, այն որ ֆար էր կ'օգէ, այն որ դեղ կը պատրաստէ, այն որ կ'ենի:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒՆ, ԳՈՒՆԸ

Ծաղիկներն ո՞ւր գընացին:
 — Լուս՝ կը ննջին հողին տակ,
 Ձեռնն ի բուն ծածկըւած
 Ձիւն վերմակով բսպիտակ:
 Կուգայ արեւն գարնային
 Իր շողերով կենդանի,
 Եւ ձմեռուան ցուրտին հետ
 Ձիւն վերմակը կը տանի:
 Ելէ՛ք, տղա՛ք, նայեցէ՛ք
 Գուն-ծաղիկներն կ'արթննան,
 Գուրս կը հանեն գլուխնին
 Եւ աչուկնին կը բանան:

ԼՈՒՍԱՆԵՐ

Հրահանգ 111. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, ստորագծելով զերանուները.

Ես դասերս գիտցայ վաւերաւ չգիտցաւ, անիկա պիտի պատժուի. — Վարդն ու շուշանը ծաղիկներ են որ անուշ կը բուրեն. — Ես երկու խաչաչիփ առի. որո՞ւն կը հաււնիս դուն — Ես ասոր կը հաււնիմ, միւսը գէշ է — Այն տղան որ կ'աշխատի. կը յառաջդիմէ. — Ես շաքար ունիմ, դուք պատկերներ ունիք, ես ձեզի շաքար տամ, դուք ինձի պատկեր տուէ՛ք — Ինձ ծոյր կեցաւ, մենք աշխատեցանք. — Ստախոս մտադը ասեցի է, անոր մի՛ հաւատալ:

Հրահանգ 112. — Օրինակեցէ՛ք յետագայ բառերը, ստորագծելով ամականները.

Քաս Վարդան, Տասը գունդ, Բաճաւայ մը, Գրիգոր Լուսաւորիչ, Լեւոն երկրորդ, անգուր Կայիկ, առաջին զօրավար, Մեծն Ետեւս, Արայ Գեղեցիկ, այն հրացանը, դժբախտ Հայաստան, ամեկն ազգ, պղտոր Եփրատ, երանաւոտ դրամս, այդ երկիրը, շեռնոտ Ձեչքուն, միւս վարդապետը, Հայկ դիւցազն, այս դրօշակը, ուրիշ խաչափներ:

Հրահանգ 113. — Վերի հրահանգին ամականներուն եւ գոյականներուն տեսակները որոշեցէ՛ք բերանացի.

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ — ՄՈՒՆԸ ԱՒ ՁԻՆ

Օր մը յաղթակազմ ձին պատահեցաւ մուկին եւ սկսաւ դանի ծաղրել. — «Ի՛նչ փոքրիկ եւ ողորմելի կենդանի ես դուն, ո՛չ մէկ բանի չես ծառայեր». — «Եկո՛ւր վազե՛նք միասին բսաւ մուկը, եւ պիտի տեսնես թէ ես քեզմէ առաջ պիտի անցնիմ»: Ձին համաձայնեցաւ:

Հազիւ թէ ձին տեղէն շարժեցաւ, մուկը ցատքեց անոր վրայ եւ փակաւ պոչին: Երբոր որոշուած տեղը հասան, մուկը վար ցատքեց եւ ձիուն առջեւ վազելով գոռաց. — «Ո՞ւր էիր, այս քանի՛ ժամ է՛ քեզ կ'սպասեմ կոր»: Ձին մնաց շուարած...:

ԽՈՍԱԿԳՈՒՅԻՆ Ե. — Օր մը ձին որով պատահեցաւ. — Ձին ի՞նչ բնիով ծաղրեց մուկը. — Մուկը ի՞նչ առաջարկութիւն լրաւ ծիռն. — Ձին համաձայնեցա՞ւ. — Ի՞նչ խորամանկութիւն գործադրեց մուկը ծիռն հետ վազելու համար. Երբ որոշուած տեղը հասան, ի՞նչ պատահեցաւ. — Մուկը ի՞նչ բնիով յոխորաց. — Ձին ի՞նչ բրաւ. — Գ՛ետք է արձամարտել կամ ծաղրել տկարները.

Հրահանգ 114. — 111րդ հրահանգին գոյականները օրինակեցէ՛ք.

Հրահանգ 115. — Նոյն գոյականներուն եզակի կամ յոգնակի ըլլալը որոշեցէ՛ք եւ յօդերը ցոյց տուէ՛ք բերանացի.

Հրահանգ 116. — Նոյն հրահանգին անձնական զերանուները որոշեցէ՛ք բերանացի.

Հրահանգ 117. — Օրինակեցէ՛ք յետագայ ամական գոյականները, կէտերուն տեղ զննելով ուրիշ յարմար գոյականներ.

Սուր ասեղ	Սուր նիզակ
Երկար թեյ	Երկար . . .
Կարճ գառազան	Կարճ . . .
Լայն ձամբայ	Լայն . . .
Նեղ դուռ	Նեղ . . .
Կարժր խար	Կարժր . . .
Կակուղ մոմ	Կակուղ . . .
Բարակ գրիչ	Բարակ . . .
Հաստ գետակ	Հաստ . . .

Դ Ա Ս. — Բ Ա Յ

52. — Երբոր անձի մը, կենդանիի մը կամ իրի մը ինչ ընելուն կամ ինչ բլլալուն վրայ բան մը ըսել ուզենք. հարկ է որ կարեւոր բառ մը զնննք անոր անունին քով. օրինակ՝ առնենք Տիրան, շուն և շուշանի գոյականները և անոնց վրայ մէյմէկ բան բաննք.

Տիրան կը բնանայ. — Շունը կը հաչէ. — Շուշանը թռածեցաւ:

Այս խօսքերուն մէջ կը ֆլանայ, կը հաչի, թռածեցաւ բառերը Տիրանին, շունին, և շուշանին ինչ ընել կամ բլլալը կը ցուցնեն:

53. — Այն բառերը որ բան մը ընել կամ բլլալ կը ցուցնեն, բայ կը կոչուին:

Վերի խօսքերուն մէջ կը ֆլանայ, կը հաչի, թռածեցաւ՝ բայ են:

Հարցարան. — Երբոր ա՛ծի մը, կենդանիի մը կամ իրի մը վրայ բան մը ըսել ուզենք, ինչ ընել հարկ է. օրինակներ տուր եւ բացատրէ. — Ինչ է, բայը:

Հրահանգ 118. — Օրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերը, ստորագծելով պարունակած բայերը:

Այլը կը սեւնէ, ախանջը կը շէ, իիրը կը հոտոէ, ախաւ կը ծամէ. մեռիք կը շոշափէ:

Թռչունը կը բռնի, ձուկը կը յոզայ, օձը կը սողայ, գորտը կ'ստստէ, մարդը կը ֆայէ:

Չուրը կը հոսի, հովը կը փչէ, անձրեւը կը սեղայ:

Հրահանգ 119. — Հետեւեալ անձերուն, կենդանիներուն եւ իրերուն վրայ մէյմէկ բան ըսէ՛ք, պէտք եղած բայերը զննելով անոնց քով:

Երախան, ֆահանան, բագաւորը. — Էշը, մեղուն, շունը. — Խառոցը, գիշը, ասեղը:

Օրինակ. — Երախան կուշայ, եւն:

Հրահանգ 120. — Հետեւեալ անձներով խօսքեր կազմեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք օրինակին պէս:

Լեզու եւ քերան, մեղր եւ փերակ, գիւնի եւ սախոս, մեյան եւ կաղամար, ձի եւ անտո, ոչխարներ եւ փարախ:

Օրինակ. — Լեզուն քերակին մէջ է, եւն:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՊԱՐԹԻԳԱՆԸ

Մարտ ամսուան մէջ պարտիգպանը շատ զբաղած է բլլալ: Բահով կը փորէ իր պարակէզին հողը, տրմուզով կը հաւասարեցնէ զայն, թոյլ ամուսներու կը բաժնէ և սերմերը կը ցանէ:

Ան կը սնկէ սոխ, կաղամբ, վարունգ, լոլիկ, գետնախնձոր և ուրիշ քաներ: Աւելի վերջը՝ կը մաքրէ ամուսները գէշ խոտերէն որոնք կ'արգիլեն բանջարեղէններուն աճումը: Ամառը և աշունին կը քաղէ իր բերքերը և զանոնք չուկան կը սանի, կը ծախէ:

Պարտիգպանը կ'աղբի իր արդար փաստակովը: Խօսակցութիւն. — Պարտիգպանը ե՛րբ կը սկսի իր աշխատութիւններուն. — Ըսէ՛ք թէ ինչ ես պարտիգպանին պիտաւոր աշխատութիւնները. — Ինչ գործիքներ կ'ունենայ պարտիգպանը եւ ինչ քաներու կը գործածէ զանոնք. — Ինչ բանջարեղէններ կը ծանաւար. — Ե՛րբ կը բաղէ պարտիգպանն իր բերքերը:

Հրահանգ 121. — Օրինակեցէ՛ք վերի հաստածը, ստորագծելով բայերը:

Հրահանգ 122. — Յետագայ բայերէն յարմարներով լրացուցէ՛ք վարի խօսքերը:

Կը ծախէ, կ'արածէ, կը կազմէ, կը շինէ, կը ֆանդակէ, կը նկարէ, կը վարէ:

Կազմարար գիտք . . . — Գոհարսպաճաւոր ցոնարեղէն . . . — Լալիք ոչխար . . . — Կառպանը կառք . . . — Նկարիչը պատկերներ . . . — Մեխենագործը մեխենայ . . . — Արձակագործը արձակ . . .

Հրահանգ 123. — Հետեւեալներով խօսքեր շինեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք օրինակին հետեւելով:

Հնազանդ որդի, ցուրտ օդ, ազատ Հայեր, հանդարտ ծով, խելօք արկներ, շինջ հանդիս:

Օրինակ. — Որդին հնազանդ է, որդին հնազանդ եղաւ, որդին հնազանդ պիտի ըլլայ, եւն:

ԴԱՍ. — ՏԷՐ ԲԱՅԻ ԿԱՄ ԵՆԹԱԿԱՅ

54. — Այն անունը կամ դերանունը որուն ի՛նչ ընել կամ ի՛նչ ըլլալը կը ցուցնէ բայը. կը կոչուի *skv* բայի կամ ենթակայ. օրինակ՝

Գրիգոր կը խաղայ, ան յոգնեցաւ :

Այս խօսքերուն մէջ կը խաղայ, յոգնեցաւ բայերը Գրիգորին ի՛նչ ընել և ի՛նչ ըլլալը կը ցուցնեն ուրեմն Գրիգոր անունը տէր բային է կը խաղային. ան դերանունը տէր բային է յոգնեցաւին :

55. — *Խօսքին* մէջ տէր բային կը գտնուի բային վրայ ընելով ո՞վ կամ ո՞ն՞ի, ի՛նչ բան կամ ի՞նչ բաներ հարցումները. օրինակ՝

Աստուած արգար է. — ո՞վ արգար է. — Աստուած Մարդիկ չար են. — որո՞նք չար են. — Մարդիկ Տունը փլաւ. — ի՛նչ բան փլաւ. — Տունը Զիններ կը հային. — ի՛նչ բաներ կը հային. — ձիւները

Հարգարան. — ի՛նչ է տէր բայի կամ ենթակայ օրինակներ տո՞ր եւ բացարէ. — Տէր բային ի՛նչ հարցումներով կը գտնուի. օրինակներ ստոր.

Հրահանգ 171. — Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած բայերն ու տէր բայիները որոշեցէ՛ք ընթացիկ պէտք եղած հարցումներով :

Կասր կ'արշաւ — Երուանց կը ննկր — Դուն կուշաւ. ան կը ննկայ. — Անձրի սեղաց. — Գետը յորհեցաւ. — Մեկն եկանք, անոնք գրնացին — Լեռներ ձիւնապատ եին — Ծառը յորցաւ. Եղեմնար սիսի մեկնի — Սուրհանդակը համակներ կը սանի կը բերէ. — Ծովը այնկոն է — Կառասիները անվեներ են. — Փայտը ամուխ եղաւ. Ես կը սիրեմ որսորդութիւնը :

Հրահանգ 125. — Յետագայ բայերուն քով վարի անուններէն յարմար տէր բայիներ զննելով խօսքեր կազմեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք օրինակին պէս :

Կը բուրէ, կը բաւայի, կը գորի, կը յուսաւորէ, կ'աճի, կը կտրէ, կ'ուսանի, կը սասանի, կը աւելի :

Գնդակ, անիւ, ծալիկ, օտորց, բոյս, դպրոցական, մկրատ, ձրագ, առլիջ :

Օրինակ. — Գնդակը կը գորի, եւն :

ԱՐՏԱՍԱՆ ՈՒԹԻՒՆ. — ՄԱՐՏ

Մարտն ի՛նչքան սխալն ամիսն է տարուան, Ամիսն է այն թիւը անակնկալի :

Օրէ՛ օր լեռ սար դաշտ, անտառ, աւան կը զգենուն նոր նոր ձեւեր պաշտելի :

Յանկին վերելէն զարթող պարտէզին, Մազիկներովն իր նոր վիթվող՝ հրպարտ, կը տեսնես զեղծին որ ջերմ արեին կը բանայ իր լի պատկերը վարդ :

Արեւ կամ անձրիւ, եղեամ, սիւք կամ հով՝ Ամէն ինչ հրապարտ ունի այն առեւն, Աւ սիրուն Մարտիկը դալար դէմքով՝ կը ժրպարի յաճախ արցունքի մէջէն :

Քրդ. Յ. Գ.

Գ. Ա. ԵՆՈ

Հրահանգ 126. — Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղազրեցէ՛ք ստղեր վերի ոտանաւորն :

Հրահանգ 127. Յետագայ գոյականները վարի ամականներէն յարմարներուն հետ կապեցէ՛ք և բայով եւ խօսքեր կազմելով գրեցէ՛ք օրինակին պէս :

Նապաստակ, խոզ, գառ, եգ, հաւ, կարիճ, արծիւ, սիրամարգ, մշիւն, ձի, կրիա :

Թումաւոր, արմբաց, գիշատի, պարտա, երկոս, դանդաղ, անան, ժիւ, շիւղ, բարձրարիւ, աղտո :

Օրինակ. — Նապաստակը երկոս է :

Հրահանգ 128. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը. Ես հիւանդ եմ Մեկն հիւանդ էիմ Դուն հիւանդ էիւ Դոյ հիւանդ էիմ Ան հիւանդ էր Անոնք հիւանդ էին

Հրահանգ 129. — Վերի օրինակին պէս վեց ձեւով բերանացի լսէ՛ք հետեւեալ խօսքերը.

Ես առողջ եմ, ես փոխիկ եմ, ես խելով եմ :

ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԹԻՒՇ

56. — Տէր բային եզակի կամ յոգնակի ըլլալուն համեմատ՝ բային ալ ձեռք կը փոխուի, ուրեմն բայն ալ անունի և դերանունի պէս ունի թիւ., այսինքն՝ եզակի և յոգնակի. օրինակ՝

Ձին փախաւ, ձիերը փախան:

Այս խօսքերուն մէջ փախաւ եզակի բայ է, որովհետեւ տէր բային ալ եզակի է և մէկ ձի կը ցուցնէ. իսկ փախան յոգնակի է, որովհետեւ տէր բային ալ յոգնակի է և շատ ձիեր կը ցուցնէ:

Հարցարան. — Բայց միշտ նոյն ձևը կ'ունենայ թէ զանազան ձևեր. — Ե՞րբ կը փոխուի բային ձևը. ուրեմն բայն ալ թիւ ունի՞. — Օրինակներ տուր եւ բացատրէ:

Հրահանգ 130. — Օրինակեցէ՛ք նետեւեալ խօսքերը եւ բնականացի որոշեցէ՛ք բայերը, տէր բայինքը եւ անոնց թիւը.

Ինչպիսիք բացուեցաւ. — Ինչպիսիք բացուեցան. — Գործաւորը կ'աշխատի. — Գործաւորները կ'աշխատին. Խոնր դարարեալ — Խոնրը ցայտ եւ — Հիւր պիտի գայ. Հիւրեր պիտի գան — Ես կոշիկ գնեցի. — Մենք կոշիկ գնեցինք — Ան խելով կը կենար. — Անոնք խելով կը կենային:

Հրահանգ 131. — Լրայուցէ՛ք նետեւեալ խօսքերը հարցումին համեմատ եզակի կամ յոգնակի յարմար տէր բայինքով.

(Ի՞նչ բան) կը փայլի. — (Ո՞վ) դաս կ'առնէ. — (Ո՞վ) կարսայ կը շինէ. — (Որո՞նք) խաչեցին Յիսուսը — (Ի՞նչ բան) կ'արեւ. — (Ի՞նչ բաներ) հոստատե եւ. — (Ո՞վ) ֆարգ կուտայ. — (Ո՞վ) լար լուաց. — (Որո՞նք) կը ֆաշեմ սաղը. — (Ի՞նչ բաներ) պիտի մաղկին երբոր գարունը գայ:

Օրինակ. — Աղամուկը կը փայլի:

Հրահանգ 132. — Վերի նրահանգին բայերը ցոյց տուէր, քերանացի որոշելով նաեւ անոնց եզակի կամ յոգնակի ըլլալը.

Հրահանգ 133. — Յարմար բայեր գտնելով ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կ'ընեն՝

Քանոցով, սապակով, սանտու՛ղ, մտակով, ուռնակով, մամուռով, գշիկով, լուսնով:

Օրինակ. — Քանոցով կը ֆաննէ, սապակով կը սապկեն, եւ.:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՉԱՊԵՆԷՆ ՈՒ ՖԻՏԷՆԷ

Չապէլ շատ կը սիրէ իր սիրուն ձերմակ չի՛րը զոր Ֆիտէլ կը կոչէ: Անիկա իր Ֆիտէլին համար ամէն տեսակ խնամք կը տանի, զանի կը գգուէ, կը փայփայէ, և շատ անգամ անոր հետ խաղալով կը զուարճանայ: Ֆիտէլ ալ նոգի կուտայ իր տիրուհիին վրայ, երբեք չի զատուիր անոր քս վէն, անոր ձեռքերը կը յիզէ, և ամէն քահանայքներուն կը հնազանդի: Չապէլ և Ֆիտէլ երկուսն ալ կեղծ ու ճշմարիտ բարեկամներ են:

Խօսակցութիւն. — Չապէլ զո՞վ կը սիրէ. — Ի՞նչ կ'ընէ ան Ֆիտէլին. — Ֆիտէլ ի՞նչ կ'ընէ Չապէլին. — Չապէլ եւ Ֆիտէլ ի՞նչ պիտի բարեկամներ են. — Կրնա՞յ ըլլալ որ օր մը գժտին իրարու հետ. — Ի՞նչ յատկութիւն ունին շուները. — Անոնք երբեք անհաւատարիմ կամ ապերախտ կ'ըլլան. մինչդեռ մարդիկ...

Հրահանգ 134. — Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք մատը վերի հատուածէն.

Հրահանգ 135. — Ցետա՞յ խօսքերը յոգնակիի վերածելով գրեցէ՛ք օրինակին պէս.

Շունը կը հայէ, կը կասոյի, կը խածնէ. — Ածուխը կը հրահարի, կը վառի, կը հասնի, մոխիր կ'ըլլայ. — Մարդը կը խորհի, կը խօսի, կը գրէ, կը գործէ. — Դերմակը կը ձեւէ, կը կորէ, կը կարէ, կ'արգուակէ. — Մշակը հերկեց, ցանեց, սափաւեց, հնձեց, անթարեց — Հաւը հալկիք անց, թխեց, մագ հանեց:

Օրինակ. — Շուները կը հայեն, կը կասոյին, կը խածնեն:

Հրահանգ 136. — Օրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերը.

Ես մշակ պիտի ըլլայի / Մենք մշակ պիտի ըլլայինք
Դու մշակ պիտի ըլլայիր / Դուք մշակ պիտի ըլլայիք
Ան մշակ պիտի ըլլար / Անոնք մշակ պիտի ըլլային

Հրահանգ 137. — Վերի օրինակին պէս վեց ձևով բերանացի ըսէ՛ք նետեւեալ խօսքերը.

Ես գահ պիտի ըլլայի, ես երջանիկ պիտի ըլլայի, ես նկարիչ պիտի ըլլայի:

ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԴԷՄՔԸ

57. — Ամէն խօսքի մէջ բայը կը ցուցնէ .

Կամ խօսողը . օրինակ՝ գրեցի,
Կամ ա՛ն որու կ'ուղղուի խօսքը . օրինակ՝ գրեցիր,
Կամ ա՛ն որուն վրայով կը խօսուի . օրինակ՝ գրեց:

58. — Աւրինն բայն ալ անձնական դերանունին պէս երեք ղէմք կը ցուցնէ և անոր համեմատ կը փոխուի թէ՛ եզակիի թէ՛ յոգնակիի մէջ . օրինակ՝

Ա. ղէմք . — Ես կը խօսիմ, մենք կը խօսինք,
Բ. » Դու կը խօսիս, դուք կը խօսիք,
Գ. » Ան կը խօսի, անոնք կը խօսին:

Հարցարան. — Խօսքին մէջ բայը ո՞ր անձերը կը ցուցնէ. օրինակներով բացատրէ. — Աւրինն բայը քանի՞ ղէմք կը ցուցնէ. օրինակներ տուր.

Հրահանգ 138. — Օրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերէն առաջին ղէմք ցոյց տուողները.

Ես կը խօսեմ, ան ինացաւ, դուք պիտի նստիք, դուն կը խօսայիր, մենք կ'աղօթեցինք, անոնք կ'երգեն, ես ուրախացայ, դուն սորմեցար, ան պիտի ուտէ, մենք կը յուսայինք, դուք կը հանգչիք, անոնք կ'ուշան, ես նուագեցի, դուք պիտի լռեք, շատցէ՛ք, ինք կը մտածէր, հասկէ՛ք, փութու՛նք, Տիգրան արքեպառ, ոչխարները մայեցին:

Հրահանգ 139. — Օրինակեցէ՛ք վերի խօսքերուն Բ. ղէմք ցոյց տուողները.

Հրահանգ 140. — Օրինակեցէ՛ք վերի խօսքերուն Գ. ղէմք ցոյց տուող երը.

Հրահանգ 141. — Լրացուցէ՛ք յետագայ խօսքերը, պէս ք եղած տէր բայիններով.

. . . բայ կուսայ. — . . . այդ կուսայ. — . . . ձիբապնոջ կուսայ. — . . . շագանակ կուսայ. — . . . նուր կու սայ. — . . . կեռաս կուսայ. — . . . սերկեւիլ կուսայ. — . . . բուք կուսայ. — . . . պիսակ կուսայ:

Օրինակ. — Բաղեմին բայ կուսայ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԲԱՐՁՐԵՐ

Քարձիկս իմ փոքրիկ, ճերմակ ու տաքուկ,
Լի փետուրներով փափուկ ու առատ,
Երբ վախնամ գայլէն կամ փոթորիկէն
Ինչքան ապահով կը նիրհեմ վերագ:

Բայց շատ մանուկներ մերկ, անտուն, անմայր
Չունին բընախն, ո՛հ, ի՛նչ բախտ դժնէ,
Ոչ բարձ, ո՛չ մա՛րիճ ննջեալ համար,
Այս բանն, աւա՛ղ, զիս շատ տխուր կ'ընէ:
Թրգմ. Յ. Գ. **ՏԻԿԻՆ ՏԵՊՈՐՏ ՎԱՆՄՈՐ**

Հրահանգ 142. — Բերանացի որոշեցէ՛ք 138րդ հրահանգի բայերուն եզակի կամ յոգնակի ըլլալը.

Հրահանգ 143. — Առաջին ղէմքի վերածելով՝ գրեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը.

Դուն առտուն կ'եղիս, կը յուացուիս, նախաճաշ կ'ընես, զրպոնց կ'երթաս, դաս կուսաս, իրիկուան տուն կը դառնաս, կ'ընրես, դաս կը սերես, յետոյ կը պատկիս, կը ինանաս:

Օրինակ. — Ես առտուն կ'եղիմ . . . եւն:

Հրահանգ 144. — Երրորդ ղէմքի վերածեցէ՛ք նոյն խօսքերը.

Օրինակ. — Ան առտուն կ'եղի . . . եւն:

Հրահանգ 145. — Յոգնակիի վերածեցէ՛ք նոյն խօսքերը.

Օրինակ. — Դուք առտուն կ'եղիք . . . եւն:

Հրահանգ 146. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալները.

Դուն աշխատասուք եղիր, դուք աշխատասուք եղիք:

Հրահանգ 147. — Վերի օրինակին պէս երկու ձևերով բերանացի ըսէ՛ք հետեւեալները.

Դուն խոնարհ եղիր, դուն կորիճ եղիր, դուն վեհանձն եղիր:

ԴԱՍ. — ԲԱՅՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

59. — Բայր տարբեր ձեւեր կ'առնէ նաև զանազան ժամանակներ ցուցնելու համար. օրինակ՝

Միհրան ճաշեց, Չաւէն դեռ պիտի ճաշէ.

Այս խօսքերէն առաջինին մէջ անշեց բայը երկրորդին մէջ պիտի անշի եղած է, Միհրանին և Չաւէնին ճաշելու տարբեր ժամանակները որոշելու համար:

60. — Բայր երեք ժամանակ կը ցուցնէ, որոնք են. ներկայ. օրինակ՝ կը գրեմ. որ ըսել է «հիմա կը գրեմ»,

Անցեալ. օրինակ՝ գրեցի. որ ըսել է «անցած ժամանակի մէջ գրեցի»,

Ապառնի. օրինակ՝ պիտի գրեմ, որ ըսել է «գալիք ժամանակի մէջ գրել կ'ուզեմ»:

Հարցաւոր. — Բայր ուրիշ տարբեր ձեւեր ալ կ'առնէ՞ եւ ինչո՞ւ համար. օրինակներ տուր եւ բացատրէ. — Բայր բանի՞ ժամանակ կը ցուցնէ. օրինակելով բացատրէ:

Հրահանգ 148. — Բերանացի որոշեցէք հետեւեալ խօսքերու բայերուն ժամանակները.

Ես դասս կը սերեմ, Միհրան դասը պիտի սերեմ, դուն դասը սերեցիր. — Մշակը հերկեց արքը, հիմա ցորեն կը ցանկ, վերջը պիտի հնձնէ ցորենը. — Դուք նուագեցիք մենք պարեցիք, հիմա ես կը նուագեմ, դուք կը պարեք, ի՞նչ վերջը Պետրոս պիտի նուագի, ես պիտի պարեմ. — Ես խնձորս կերայ, դուք ալ կերայ՝ մեր խնձորը. — Ո՛ր, ես ի ընձորս հիմա կ'ուտեմ, բայց Ասրիկն դեռ պիտի ուտէ:

Հրահանգ 149. — Լրացուցէք հետեւեալ խօսքերը, անցեալ ժամանակ ցուցնող յարմար բայերով.

Փայտահատը սասպարով . . . ծառը. — Հիւսեր ի՞րով . . . փայտը. — Այցելեալը յօտցով . . . որբանուկը. — Նկարիչը վրձինով . . . կտախն վրայ. — Պարտիզպանը ցնցողով . . . ծաղիկները. — Հարսիկն հերթեմով . . . գուշակ. — Ես խոզանակով . . . հագուստ: **Օրինակ.** — Փայտահատը սասպարով, կտրեց ծառը:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԵՐԵՆՈՒ ՄԵՂՈՒՆԵՐԸ

Երկու մեղուները կը կուռլաւէին: — «Մեղրս կ'առնես կոր», կ'ըսէր չմին. — «Մեղրամոմս գողցար», կ'ըսէր միւրը. «Ես քեզմէ բան մը չառի», կը պատասխանէր առաջինը. — «Ես քեզմէ բան մը չգողցայ», կը պատասխանէր երկրորդը:

Եւ կատաղօրէն իրարու վրայ յարձակելով՝ զիրար խայթեցին և երկուքն ալ գետին ինկան մեռան: Պիճակները՝ որ գանտնք կը դիւլէին, ըսին. — «Լաւ ըրիք զիրար սպաննելով, շնորհակալ եւք. մեր պարաստած մեղրերը մենք կ'ուտենք»:

Խօսակցութիւն. — Ի՞նչ կ'ընէին երկու մեղուներ — Ի՞նչ կ'ըսէին իրարու. Ի՞նչ ըրին յետոյ կատաղած մեղուները. — Ինչո՞վ զիրար խայթեցին. — Գիտե՞ք ուրիշ խայթող եւ թունաւոր միջատներ. տուէք քանակները. — Գուրե՞մ ո՞վ կ'օգտուի, կուռլանքը թէ ուրիշներ:

Հրահանգ 150. — Ուսուցցին թելադրութեամբ ուղղագրեցէք տողեր վերի հատուածին.

Հրահանգ 151. Լրացուցէք յետագայ խօսքերը ներկայ ժամանակ ցուցնող յարմար բայերով.

Մշակը բրիլով . . . հողը — Ռոմանոսը ձեռիկով . . . պատը — Աստղագետը սղոցով . . . սախակը:

Օրինակ. — Մշակը բրիլով կը բրէ հողը, **Հրահանգ 152.** — Լրացուցէք յետագայ խօսքերը ապառնիք ժամանակ ցուցնող յարմար բայերով.

Չաղացպանը . . . ցորենը. Երիտզորմները սալով . . . հասկերը. — Կրիգոր օճառով . . . մեռները. — Մենք յուցկիով . . . յամբարը:

Օրինակ — Չաղացպանը պիտի աղայ ցորենը: **Հրահանգ 153.** — Օրինակեցէք հետեւեալ խօսքերը.

Ես բարի բլլամ Մենք բարի բլլանք
Դուն բարի բլլաս Դուք բարի բլլաք
Ան բարի բլլայ Անեք բարի բլլանք

Հրահանգ 154. — Վերի օրինակին պէս վեց ձեւերով բերանացի բովք յետագայ խօսքերը.
Ես խաչ բլլամ, ես հեզ բլլամ, ես խոհեմ, բլլամ:

ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԽՈՂԱՐՇՈՒՄԸ

61. — Բայր զեռ ուրիշ զանազան ձևերու կը փոխուի հրաման, անկատարութիւն, թէլութիւն, փափաք եայլն ցուցնելու համար. օրինակ՝

Գրէ՛, կը գրէի. եթէ գրեմ, թո՛ղ գրէ. գրած, ևն:

62. — Բային այս փոփոխութիւնները ի՞նչ կը կոչուի ի խնամահում:

Հարցաւան. — Բայը զեռ ուրիշ ի՞նչ ձևերու կը փոխուի. օրինակներ տուր. — Բային այս փոփոխութիւնները ի՞նչ կը կոչուին:

Հրահանգ 155. — Օրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերուն պառունակած գրելու բային զանազան ձևերը:

Ես նամակ կը գրեմ, դուն նամակդ գրեցիր, Յովսէփ աչ նամակ կը գրէր, մենկ նամակ պիտի գրեմք, անոնք աչ նամակ պիտի գրենք, Յակոբ գրէ նամակդ, դո՛ւք աչ գրեցէք, քե՛ս նամակ գրեմ՝ ձեզի շուր կուտամ. երբ նամակ գրեցիք աղէկ կ'ըլլար. գրած նամակդ ո՛ր է, նամակ գրող մարդը մտայ. գրեցիք նամակս երկար ե:

Հրահանգ 156. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերուն պառունակած խօսիչու բային զանազան ձևերը:

Դուն խօսք կը խօսիս, ան խօսք կը խօսուր, մենկ խօսեցանք մեր խօսքը, դուք դեռ խօսք պիտի խօսիք, ես աչ խօսք պիտի խօսիչ. խօսեցէք, պարուններ միասին խօսինք. երբ ես խօսիմ, դուք պարտիք շնչի, քե՛ս ուրեմ խօսք խօսեցի, պատասխան կուտայի քող խօսիչի խօսիչ. դուն խօսիչ չես գիտեր. խօսելու խօսիչ մտածե՛ ե վերջը խօսուք, ես խօսած խօսիչ գիտեմ. դուն խօսելիք խօսիչ պատասխան:

Հրահանգ 157 — Օրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերուն պառունակած կարգաւ բային զանազան ձևերը:

Մենկ գիտք կը կարդանք, ե՛րբ գիտք կարդացիք, երբ ես գիտք կը կարդայի, դուն քերք կը կարդայիր. քանի՞ գիտք պիտի կարդայ. վաճառած գիտք պիտի կարդար. գիտքի կարգա՛ դուք մի՛ կարդայ. գրեցէք. երբոր կը կարդայիր մե՛զի մօտի կ'ընկեմք կարդան եւ ուշադրութիւն ըրէ. փոքրիկ Զատիկ տրվեցաւ կարդալ գրել. կարդացած գիտք կը նստակնայ, անիկա շատ կարդայիք գիտքի ունի. գրող կարդացող տղան ուսումնական կ'ըլլայ. մենք շատ գիտք կարդացնու եմք:

ՄՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԴԱՍԻՔ

— Ձերք քեզ կը զիտեմ, աղուորնաւ չքեզ, Ո՛հ, կը զողորմամ ստուգիւ շատ հեզ, Անունն ծովերուն ինչո՛ւ դուն քեզ տաս, Ո՛վ կը կանչէ քեզ, ըսէ՛, ո՛ւր կերթաս. Տից կայմիդ վերայ առաջասան ուռած եւ այլքներէն ընդմիշտ օրօրուած՝ Ինչո՛ւ արշաւես վառագ՛կերու դէժ.

Հեռանաս խաղաղ նաւանգիստանն:

— Ձեւ դուն, մա՛նուկ, անկողնիդ մէջ՝ ա՛յնքան հանգիստ, Ինչո՛ւ համար չես ընկր նիստ, Եւ ամէն օր դպրոց կերթաս Յար կ'աշխատիս ու կուտաս դասն:

Թղթ. Յ. Գ.

ԱՆԷՔՍԻՍ ՆՕԷԼ

Հրահանգ 158. — Յետագայ բայերուն քով դրէք պէտք ըղած դերանուն տէր բայները (որ դօրութեամբ կ'իմացոյին):

Կը յոգնիմ, կը կարենք, վագեցիք, պիտի շնչու, վառեցի, կուտայանայ, տեսեցայ, պիտի նայեմք, ճնոցաբիւր, գնացէք, կուրայիմք, պիտի մտախն, կը մուտար, խմեմք, փութացէք, նայացիմ, կերտք, ընդունեմք, կը քերէի, քո՞ղ պիտասին:

Օրինակ. — Ես կը յոգնիմ:

Հրահանգ 159. — Վերի բայերուն թիւերն ու դէմքերը որոշեցէք քերանցի:

Հրահանգ 160. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը. Ես մեծ ըլլայի Դուն մեծ ըլլայիր Դուք մեծ ըլլայիք Ես մեծ ըլլայիմ Դուք մեծ ըլլայիք

Հրահանգ 161. — Վերի օրինակին պէս վեց ձևերով խնամարկեցէ՛ք հետեւեալները:

Ես շուր ըլլայի, ես ժիր ըլլայի, ես մարդ ըլլայի:

ԵՍ ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

	Եզակի	Յոզակի
Ա. Դիմի	Ես եմ	Մենք ենք
Բ. »	Դուն ես	Դուք էք
Գ. »	Ան է	Անոնք են

Անցեալ անկասար

Ա. Դիմի	Ես էի	Մենք էինք
Բ. »	Դուն էիր	Դուք էիք
Գ. »	Ան էր	Անոնք էին

Անցեալ կասարեալ

Ա. Դիմի	Ես եղայ	Մենք եղանք
Բ. »	Դուն եղար	Դուք եղաք
Գ. »	Ան եղաւ	Անոնք եղան

Բացարձակ ապառնի

Ա. Դիմի	Ես պիտի ըլլամ	Մենք պիտի ըլլանք
Բ. »	Դուն պիտի ըլլաս	Դուք պիտի ըլլաք
Գ. »	Ան պիտի ըլլայ	Անոնք պիտի ըլլան

Անկասար ապառնի

Ա. Դիմի	Ես պիտի ըլլայի	Մենք պիտի ըլլայինք
Բ. »	Դուն պիտի ըլլայիր	Դուք պիտի ըլլայիք
Գ. »	Ան պիտի ըլլար	Անոնք պիտի ըլլային

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

	Եզակի	Յոզակի
Բ. Դիմի	Դուն եղիր	Դո՛ւք եղէք

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Ա. Դիմի	Ես ըլլամ	Մենք ըլլանք
Բ. »	Դուն ըլլաս	Դուք ըլլաք
Գ. »	Ան ըլլայ	Անոնք ըլլան

Անկասար

Ա. Դիմի	Ես ըլլայի	Մենք ըլլայինք
Բ. »	Դուն ըլլայիր	Դուք ըլլայիք
Գ. »	Ան ըլլար	Անոնք ըլլային

ԸՂՋԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Ա. Դիմի	Ես թո՛ղ ըլլամ	Մենք թո՛ղ ըլլանք
Բ. »	Դուն թո՛ղ ըլլաս	Դուք թո՛ղ ըլլաք
Գ. »	Ան թո՛ղ ըլլայ	Անոնք թո՛ղ ըլլան

Անկասար

Ա. Դիմի	Ես թո՛ղ ըլլայի	Մենք թո՛ղ ըլլայինք
Բ. »	Դուն թո՛ղ ըլլայիր	Դուք թո՛ղ ըլլայիք
Գ. »	Ան թո՛ղ ըլլար	Անոնք թո՛ղ ըլլային

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

Աներեւոյթ

Ըլլալ

Ներկայ ընդունելութիւն եզոյ	Անցեալ ընդունելութիւն եւրած եղեր
-------------------------------	-------------------------------------

Ապառնի ընդունելութիւն

Ըլլայիք ըլլալո՛ւ

ԴԱՍ. — ԷԱԿԱՆ ԲԱՅ ԵՒ ԱՏՈՐՈՂԵԼԻ

63. — Էական կը կոչուի եւ բայը իր բոլոր ձեւերով :

64. — Խօսքին մէջ էական բայը իրեն հետ անբաժան կ'ունենայ ուրիշ բառ մը որ կը կոչուի ստորոգելի . էական բայը առանց ստորոգելիի՝ իմաստ չի կրնար տալ օրինակ՝

Երկինքը կապոյտ է .

Այս խօսքին մէջ հ էական բայ է . կապոյտ՝ ստորոգելի . և խօսք չըլլար եթէ առանց ստորոգելիի՝ ըսէինք Երկինքը . . . է .

55. — Ստորոգելին տէր բայիին ինչ կամ ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ և կ'որոշուի տէր բայիին վրայ ընելով այդ հարցումները . օրինակ՝

Խնձորը պտուղ է . խնձորը ինչ է — պտուղ (ստորոգելի) Ես անմեղ եմ . ես ինչպէս եմ — անմեղ (»)

Հարցարան. — Ո՞ր բայը էական կը կոչուի — Ինչ է ստորոգելին . — Էական բայը ինքնին իմաստ կրնայ տալ . օրինակ տուր եւ բացատրէ . — Ստորոգելին ինչ կը ցուցնէ . ինչ հարցումներով կ'որոշուի . օրինակներ տուր եւ բացատրէ :

Հրահանգ 162. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը . ստորագծելով էական բայերը .

Իրիծեռնակը բռնուեց և Մարդիկ մանկանացու են — Բայ վարդաւ նահապետի եղաւ . — Նախկին Հայերը դիցապաշտ էին . — Հասարակ եղիւր եւ փայտախղ կը հասնիս Ես գիւտուր պիտի ըլլամ եւ հայրենիս պիտի պաշտպանեմ Եթէ քաջ ըլլայիք . խորանակը կը անկեիք . — Եթէ կ'ուզես երջանիկ ըլլալ . աշխատէ . — Յանցաւոր պիտի ըլլայիք . եթէ անձնագանդ ըլլայիք . — Մեծի հայ եմ եւ հայ պիտի մնամ :

Հրահանգ 163. — Օրինակեցէ՛ք վերի որոշանգին ստորոգելիները .

Հրահանգ 164. — Էական բային անցեալ կատարեալի երրորդ դէմքով խօսքեր կազմեցէ՛ք հետեւեալ բառերով . օրինակներ պէս .

Չմեռ եւ ցուրտ . երկիր եւ աւերակ . ջուր եւ շոգի . փայտ եւ տոբախ . բշնամի եւ բարեկամ :

Օրինակ . — Չմեռը ցուրտ եղաւ :

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — Ա. Գ. Ռ. Ա. Ի. Ե. Ռ. Ա. Գ. Ռ. Է. Ս. Ը.

Ազգաւը պանիրի կտոր մը խլելով՝ ծառին վրայ թառած էր : Ազուէսը առաւ պանիրին հոտը և վեր վար նայելով՝ տեսաւ ազգաւը ծառին վրայ . պանիրը կտուցին մէջ : — « Է՛՛ք բարեւ . տէ՛ր ազգաւ . ի՛նչքան սիրուն և գեղեցիկ էք . իրաւ որ այս անտառին մէջ ձեզի չափ չընտրահալի թռչուն չիկայ . ինչքան անուշ բլլալու է նաև ձեր երգը . . . » :

Ազգաւը այս գովեստներէն զգրխած՝ ցոյց տալու համար իր քաղցր ձայնը . բացաւ կտուցը և կառօշ մըն է արծակեց . որով պանիրն ինկաւ բերնէն . և ազուէսը՝ որ արդէն այդ բանին կը սպասէր . խլեց պանիրն ու փախաւ :

Խօսակցութիւն . — Ազգան ինչ բրաւ . — Ազուէսն ինչ բրաւ եւ ինչ ըսաւ . — Ազուէսին բօսչ երն անկե՛ղծ էին . — Ազգաւը հաւատաց այդ խօսքերուն . — Հետեւանքն ինչ եղաւ . — Է՛նչ է շղթորթիւթիւնը :

Հրահանգ 165. — Աւտուցչին թելադրութեամբ ուղղաբեցէ՛ք մտեր վերի հատուածէն :

Հրահանգ 166. — Հետեւեալ խօսքերը լրացուցէ՛ք վարի բառերն յարմար ստորոգելիներով :

Աստուած . . . կ . — Հոգին . . . կ . — Մասիս . . . կ . Գ. Պոլիս . Լոնոն Բարիգ . . . են . — Հին մարդիկ . . . էին . — Ծերեփիկներ . . . պիտի ըլլան :

Էն . միտիս . մայրաքաղաքներ . անենուրեք . անմահ . գորտ :

Հրահանգ 167. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալները .

Ես գիր կը գրեմ . ես ձառ կը խօսիմ . ես թեր կը կարդամ — Մենք գիր կը գրենք . մենք ձառ կը խօսինք . մենք թեր կը կարդանք : Դուք գիր կը գրես . դուն ձառ կը խօսիս . դուն թեր կը կարդաս . — Դուք գիր կը գրէք . դուք ձառ կը խօսիք . դուք թեր կը կարդաք . — Ան գիր կը գրէ . ան ձառ կը խօսի . ան թեր կը կարդայ . — Անոնք գիր կը գրեն . անոնք ձառ կը խօսին . անոնք թեր կը կարդան :

Հրահանգ 168. — Վերի օրինակին պէս քերականի խոնարհեցէ՛ք հետեւեալներուն ներկայ ժամանակը .
Լաւց եղիւ . շատ յոգեի . գեղակ խաղայ :

ԳԼՍ. — ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅ ԵՒ ՍԵՌԻ ԽՆԴԻՐ

66. — Ներգործական կը կոչուին այն բայերը որոնց տէրբային գործողութիւնը ուրիշին վրայ կը կատարէ. օրինակ՝

Մշակը ցորեն կը հնձէ.

Այս խօսքին մէջ կը հնձն ներգործական էրայ է, որովհետեւ տէր բային (մշակը) հնձելու գործողութիւնը կը կատարէ ցորենին վրայ:

67. — Ներգործական բային իմաստը ամբողջանալու համար պէտք ունի ուրիշ բանի մը որ կը կոչուի սեռի խնդիր:

Վերի խօսքին մէջ ցորեն սեռի խնդիր է. զի եթէ առանց այդ բանին ըսենք «մշակը կը հնձն...» խօսքը թերի կը մնայ և չի հասկցուիր թէ մշակը ի՞նչ կը հնձէ (ցորեն, գարի՞, վարսա՞կ...):

68. — Սեռի խնդիրը կը գտնուի բային վրայ ընկնով գո՞վ կամ գորո՞նք, ի՞նչ բանը կամ ի՞նչ բաներ հարցումները. օրինակ՝

Սիրէ՞ ընկերդ, զո՞վ սիրէ, — ընկերդ,

Կը յարգեմ ուսուցիչներս, զորո՞նք կը յարգեմ,

— ուսուցիչներդ,

Երուանդ հաց կ'ուտէ, Երուանդ ի՞նչ բան կ'ուտէ, — հաց.

Դերձանը կարեց հագուստները, դերձանը ի՞նչ բաներ կարեց. — հագուստները:

Հարցարան. — Ո՞ր բայերը ներգործական չը կոչուին օրինակով մը բացատրէ. — Ի՞նչ է սեռի խնդիրը, բացատրէ օրինակով. — Սեռի խնդիրը ի՞նչ հարցումներով կը գտնուի. օրինակներ տուր եւ հարցումներն ըրէ.

Հրահանգ 169. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերուն ներգործական բայերը, յետոյ սեռի խնդիրները:

Գարշապանը վարդը սնկեց. — Որտեղը կախաւ մը որաց եւ գայն ծախեց. — Գայը կը շափչակի ոչխարները երկ շուները շպակապակն զանոնք. — Ջարսարապետը պակղոկ մը պիտի կտուցանէ. — Յիսուս օրհնեց մանուկները. — Դուն զիս յետ ձանկար բայց ես ինչ կը ձանկար. — Գրավաճառը այն գիրքն առաւ եւ ուրիշ մը տուաւ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԾԻՇԵՆՈՆԱԿԻՆ

Մարտն անցաւ հասաւ Ապրիլ գեղեցիկ,

Հեռու աշխարհքէ եկաւ ծիծեռնիկ.

Դուն բարձ՛վ եկար, գարնան կարապետ,

Կրտունկը թռաւ. գընաց վերեւէն,

Սոխակն ալ փախաւ մեր պարտէզներէն.

Մէկ դո՛ւն մնացիր ճնճուկներու հետ,

Սիրո՛ւն ծծեռնիկ, գարնան կարապետ:

Պատուհանիս մօտ շինէ՛ք բու բոյնը,

Անուշ ճառագով երգէ՛ գարունը.

Զո՛ւ ածէ, հանէ գեղեցիկ ձագեր

Եւ կեցի՛ր մեր մօտ մինչեւ Սեպտեմբեր:

ԳԼԱՄԱՌ. ԳԼԵԹԻՊՍ.

Հրահանգ 170. — Յետագայ խօսքերուն մէջ հարցումներուն տեղ դրէք պատշաճ սեռի խնդիրներ վարի կոչականներէն.

Թռչունը (ի՞նչ բան) կը շինէ — Լոյսը կը փարսէ (ի՞նչ բանը). — Յովաննիկ Մկրտիչ մկրտեց (զո՞վ) — Արեւին ձտուապարները հանցուցին (ի՞նչ բաները). — Մեղուն (ի՞նչ բան) կը շինէ. — Կտուպարուիւնը կը պատէ (զորո՞նք). Բահանան պակեց (զո՞վ):

Յիսուսը, միւնները, փերակ, թոյն, փեսան, խաւարը, լանցաւորները.

Հրահանգ 171. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալները.

Ես գիր գրեցի, ես ձառ խօսեցայ, ես բերք կարդացի. — Մեկ գիր գրեցիմք մեկն ձառ խօսեցանք, մեկն բերք կարդացինք:

Դուն գիր գրեցի, դուն ձառ խօսեցար, դուն բերք կարդացիր. — Դուք գիր գրեցիք, դուք ձառ խօսեցաք, դուք բերք կարդացիք:

Ան գիր գրեց, ան ձառ խօսեցաւ, ան բերք կարդաց. — Անոնք գիր գրեցին, անոնք ձառ խօսեցան, անոնք բերք կարդացին:

Հրահանգ 172. — Վերի օրինակին պէս թերանացի խոսարեցէ՛ք հետեւեալներուն անցեալ ժամանակը.

Վարդ սնկել, դրամ շահիլ, ձուկ որսալ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԽԵՆԼՕՔԻ ԳԱՒԻԹԻ

Գեղի մը մէջ Խելօք Դաւիթ մը կար որուն ամէն մարդ կը գիտէր խելք հարցնելու: Օր մը գեղացիներէն մէկուն կովը դուրսն մէջ խոթեր էր գլուխը, ջուր խմելու համար, բայց ջուրը խմելէ յետոյ՝ գլուխը կը բռնուի դուրսն մէջ, Գեղացին և դրացիները շատ կ'աշխատին որ կովուն գլուխը հանեն դուրսն: Բայց անկարելի կ'ըլլայ: Այն ատեն Խելօք Դաւիթը կը կ'նսն որպէս զի միջոցը գտնէ կովուն գլուխը ազատելու: Խելօք Դաւիթ կուգայ և քիչ մը մտածելէ յետոյ՝ «Պէտք է կարել գլուխը», կ'ըսէ: Գեղացիներն անսխալապէս կը մտրթեն կովը, բայց ինչ օգուտ որ կարուած գլուխը նորէն կը մնայ դուրսն մէջ: Խելօք Դաւիթ այս անգամ ալ կը վճռէ որ դուրս կտարեն և գլուխը դուրս հանեն:

Խօսակցութիւն.— Ի՞նչպիսի մէկն էր Խելօք Դաւիթ. — Խելակէս խելօք էր թէ հակառակը. — Խոկ գիւղացիները . . . — Օր մը ի՞նչ պատահեցաւ գեղացիի մը կովուն եւ ի՞նչ ըրաւ Խելօք Դաւիթ. պատմեցէ՛ք:

Հրահանգ 173.— Օրինակեցէ՛ք վերի հասուածը ստորագծելով թոյր բայերը:

Հրահանգ 174.— Հետեւեալ խօսքերուն մէջ հարցումներուն տեղ դրէք պատշաճ ներգործական բայերը՝ վարի բայերէն քնտրելով: Երախան կար (ի՞նչ կ'ընէ). — Աստուած (ի՞նչ ըրաւ) շինգերը — Կազմատարը գիտէ (ի՞նչ կ'ընէ). — Արագիլը (ի՞նչ ըրաւ) օձը. — Պարտիզպանը բուր (ի՞նչ ըրաւ) ծաղիկներուն վրայ — Կրակը կայծեր (ի՞նչ կ'ընէ): — Ձկնորսները վաղը ձուկ (ի՞նչ պիտի ընեն):

Կը կազմէ, յափշտակեց, կ'արձակէ, կը ծծէ, պիտի որսան, ասեղծեց, սրկեց:

Հրահանգ 175.— Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած բայերէն Լականներն ու ներգործականները որոշելով՝ զատ զատ գրեցէ՛ք:

Փայտը կը վառի եւ բոց կ'արտադրէ. — Զաւեն հիւանդ է, պատկեցաւ. — Ես կ'աշխատեմ, դասերս կը սորվիմ. — Ձմեռ եկաւ, օդը ցուրտ պիտի ըլլայ. — Դպրոցը փակուեցաւ, մենք զբօսանք պիտի ընենք. — Գիշերը հասաւ, ձրագները վառւցեցին:

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԹԻԹԻՆՈՆ ՈՒ ՄԵՆՆՈՒԿԸ

— Ըսէ՛ ինձի, Թիթին սիրուն
Թէ ինչերով՞ դուն կ'ապրիս.
Կը թռչըսիս օրերն ի բուն.
Ըսէ՛, ի՞նչպէս չես յոգնիր:

— Դաշտերուն մէջ կանանչ, քնքուշ,
Ես միշտ կ'ապրիմ համարձակ,
Մաղիկներուն բուրմունքն անուշ,
Իմ կերակուրս է միակ:

Բայց կեանքըս իմ, սէ՛, շատ կարճ է,
Ան մէկ օրէն երկար չէ.
Բարի՛ եղիր, մանուկ փոքրիկ,
Ձիս մի՛ ձեռներ. խնայէ՛:

Թրգմ. 8. Գ.

Հրահանգ 176.— Նախորդ արձանգի թուր բայերուն թիւն ու դէմքը որոշելէ՛ք քերականացի:

Հրահանգ 177.— Նոյն հրահանգի բայերուն Պոլոյական կամ դերանուն տէր բայիները որոշեցէ՛ք պէտք եղած հարցումներով:

Հրահանգ 178.— Նոյն հրահանգի ներգործական բայերուն գոյական կամ գերանուն սեռի խոյրիները որոշեցէ՛ք պէտք եղած հարցումներով:

Հրահանգ 179.— Նոյն հրահանգի Լական բայերուն ստորագծիները որոշեցէ՛ք պէտք եղած հարցումներով:

Հրահանգ 180.— Օրինակեցէ՛ք հետեւեալները:

Ես գիր պիտի գրեմ, ես ձառ պիտի խօսիմ, ես քեր պիտի կարդամ. — Մենք գիր պիտի գրենք, մենք ձառ պիտի խօսինք, մենք քեր պիտի կարդանք:

Դուն գիր պիտի գրես, դուն ձառ պիտի խօսիս, դուն քեր պիտի կարդաս — Դուք գիր պիտի գրեք, դուք ձառ պիտի խօսիք, դուք քեր պիտի կարդաք:

Ան գիր պիտի գրէ, ան ձառ պիտի խօսի, ան քեր պիտի կարդայ — Անոնք գիր պիտի գրեն, անոնք ձառ պիտի խօսին, անոնք քեր պիտի կարդան:

Հրահանգ 181.— Վերի օրինակին պէս քերականացի խոնարհեցէ՛ք հետեւեալներուն ապաւենի ժամանակը:

Զուր խմել, դաս սորվիլ, ցորեն աղալ:

ԴՈՍ. — ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

69. — Երբոր խօսքին մէջ գոյականին գիրքը կամ որևէ պարագան հասկցնել ուզենք պէտք կ'ունենանք անոր քով զննելու ուրիշ տեսակ բառ մը. օրինակ՝

Եթէ բնեք «գիրքը գրի դարակ», որոշ իմաստ չի տար, հարկ է բնել «գիրքը գրի դարակին վրայ» կամ «դարակին մէջ» կամ «դարակին խոյ» կամ «դարակին տակ»: Այս պարագային մէջ վրայ, մէջ, խոյ, տակ բառերը ցոյց կուտան թէ գիրքը դարակին որտեղը դրուած է:

70. — Այն բառերը որոնք անունի կամ դերանունի մը քով կը դրուին անոր գիրքը կամ որևէ պարագան ճշգրտու համար կը կոչուին նախադրութիւն:

71. — Նախադրութիւններէն ոմանք իրենց քովի անունէն կամ դերանունէն առաջ կը դրուին և շատերը՝ ետքը. օրինակ՝

Գեպի տուն, միևնջև զպրոց, մեպի հետ, ծառին շուրջ եւ.:

Հարցարան. — Խօսքին մէջ գոյականին դիրքը կամ որ եւ է պարագան թնչ կերպով կարելի է հասկնել, օրինակով բացատրէ. — Ո՞ր բառերուն կ'ըսուի նախադրութիւն. — Նախադրութիւնները իրենց քովի գոյականէն առաջ կը դրուին թէ ետքը. օրինակներ տուր:

Հումանց 142. — Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած շեղագիր նախադրութիւնները ո՞ր բառերուն քով դրուած են, բերանացի որոշեցէք:

Եիշիմ մէջ գիւնի կայ. — Մի՛ խօսիւր ինձի հետ. — Ետիկներ շուսած են առուակին խոյ — Մշակը պատկեցաւ ծառին տակ եւ միևնջև շոյս լնացաւ. — Ռտորղը դէպի անտառ ուղղեց խաչերը. — Առանց փուշի վարդ լըլըս. — Մենք իբրև. Հայ պարտական ենք սիրել մեր ազգը — Մեզի համար գոժ մը կա՞յ հոս — Ընկերդ սիրե՛ անձիդ պէս. — Մեկ ասնորոյսին վար իջաւ, միտեն վար ելաւ:

Հումանց 153. — Վերի հրահանգին նախադրութեանց ընկերացալ բառերուն անուն կամ դերանուն ըլլալը որոշեցէք բերանացի:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՀԱՅՐԵՆԻ Ա.ՂԱԲԻՐԸ

Ի՞նչ անուշ ձայներ կը հնչեն
Մեր ծաղկաշատ սարերէն.
Ոգիներն են որ կը մրմնջեն
Այդ սարերու վերելէն:
Աղբիւրն է այն սէզ, լեռնածին,
Վըճիտ ազբիւր կենարար.
Տե՛ս ի՞նչ հեշտիւ՛ լուսարացին
Կը գլխորի լեռն ի վար:
Արշալոյսի շողերն աղու
Կը ցոյցըլան անոր մէջ.
Եւ ալիքներն ալ իրարու
Կուտան համայրներ անվերջ:
Հէ՛յ ջան աղբիւր, քու հայրենի
Մարաւ տրդոց զովարեր,
Բու ահլըդ թո՛ղ օրհնեալ լինի
Ու ծաղկաշատ քու ափեր:

Ա.ՂԱԲԻՐ

Հումանց 154. — Օրինակեցէք հետեւեալ բառերը, ստորագծելով նախադրութիւնները.
Բաղաճիկ մօտ, անոց հանդեպ, այլիս սուշեւ, պատիկ ետեւ, ձուկի նման, ձեզի լափ, առանց հացի, ձաշիկ ետ, լեռն ի վար, դեպի դաշտ, ինձի հետ, արեւին դիմ, ծովին անդին, բացի ինչեւ, անկէ զաս, միևնջև երկինք, ձորդ համար:

Հումանց 155. — Վերի նախադրութիւններուն ընկերացալ բառերուն գոյական կամ դերանուն, հոլովեալ կամ անհոլով ըլլալը եւ գոյականներուն յօգրը որոշեցէք բերանացի.
Հումանց 156. — Օրինակեցէք հետեւեալները.
Դուն զի՛ր գրե, դուն ճա՛ն խօսե, դուն բե՛րք կարգա՛ցի. — Դուք զի՛ր գրեցիք, դուք ճա՛ն խօսեցիք, դուք բե՛րք կարգացիք:

Հումանց 157. — Վերի օրինակներուն պէս բերանացի խօսքներեցէք հետեւեալներուն հրամայական եղանակը.
Ճրագ վառել, վար ծովի, լաք լուսայ:

Դ Ա Ս . — Մ Ա Կ Բ Ա Յ

72.—Երբոր խօսքին մէջ բային գործողութեան ինչպէս, կ'ըր, ո՛ւր, ինչ չափով կատարելու պարագան հասկցնել ուզենք, հարկ կ'ըլլայ ուրիշ տեսակ բաներ գործածել. օրինակ՝

Տիգրան մեկնեցաւ.— ե՛րբ.— Տիգրան երեկ մեկնեցաւ.

Պատը փլաւ.— ի՛նչպէս.— Պատը յանկարծ փլաւ. եւ անօթեցաւ.— ի՛նչքան.— Ես շատ անօթեցայ. Եկու՛ր, կեցի՛ր.— ո՛ւր.— Հո՛ւ եկու՛ր, մեկրի՛ կեցի՛ր. Այս խօսքերուն մէջ երեկ, յանկարծ, շատ, հոս, մեկրի բառերը իրենց քովի բայերուն զանազան պարագաները ցոյց կուտան:

73.— Այն բաները որոնք բայերուն քով գրուելով կը ճշտեն գործողութեան ժամանակը, եղանակը, տեղը, չափը կամ ուրիշ պարագան, մակբայ կը կոչուին:

Հարցարան. — Խօսքին մէջ բային գործողութեան պարագան ի՛նչ կերպով կարելի է հասկցնել, օրինակներ տուր եւ բացատրէ.— Ո՞ր տեսակ բաներուն կ'ըստի մակբայ:

Հրահանգ 188. — Հետագայ խօսքերուն մէջ շեղագիր բաներէն որոնք ածական են, որոնք մակբայ, որոշեցէր բերանացի:

Փոքրիկ Արամ ու զ պտկեցաւ, կանուխ ելաւ.— Սիրուն Եուտդ լիջ կը խօսի, օտա կ'աշխատի — Ուտոցիչ սաստիկ պատեց բմբոս աշակերտները Բարի տղան միտս կը զովուի, երբն' չի յանդիմանուիր.— Քաջ գիւնուորները ու ձգին կը հնչեցնէին խողերը. Մըլն անկերը յամբարտ առաջացան, կատաղի փարոհի մը փրքաւ մէկէն յորդ անձնն մը սկսաւ իսկոյն — Մենք բոլորովին քրէցակն եւ տնօրնապէս փախանք.— Հոս ու հոն դար ծառեր կ'եռեւնային եւ ուսուց.— հեկզուկ Արսն երբմե կը խնդար, յանախ կուլար.— Ընդարձակ արածը պերճօրէն կահաւորեցինք.— Բառերը որոտակի արտասանեցիք:

Հրահանգ. 189. — Վերի հրահանգին բայերը որոշեցէր բերանացի.

ՆՅԹԵՐՑՈՒՄ.— ԳՆՅԸՆ ՈՒ ԳՆՈՆՈՒՆԸ

Ոչխարները փարախին մեջ ապանով կեցած էին: Սովալուկ գայլ մը եկաւ և փարախին շուրջ սկսաւ դառնալ, պտախի: Անփորձ գառնուկ մը ներսէն գայլը տեսնելով՝ հարցուց անոր. « ի՛նչ կը փնտոես այստեղ. — Թարմ խոտ, պատասխանեց գայլը. ես փիչով գոհացող եմ.— Եթէ այդպէս է, ըսաւ գառնուկը, ես ալ գամ, իրարու հետ եզբօր պէս ապրինք և միասին ճարակինք»: Այս բանով գառնուկը ցատքեզ փարախէն դուրս ուր գայլը գինքը փշտակեց անմիջապէս:

Խօսակցութիւն. — Ոչխարներն ո՛ր կեցած էին. — Ի՛նչ է խօսակցութիւնը. — Ոչխարները ի՛նչ հարցուց գայլին. — Ի՛նչ ըրաւ գայլը. — Գայլը յոտակե՞ր է. — Գառնուկը ի՛նչ ըսաւ եւ ի՛նչ ըրաւ. — Յետոյ ի՛նչ պատահեցաւ. — Ի՛նչու համար խաբուեցաւ գառնուկը:

Հրահանգ 190. Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ շեղագիր բաներէն յատարարութիւնները մէկ գիծով մակբայները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Հրահանգ 191. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալները. Թէ որ ես գիր գրեմ, քէ որ ես ձան խօսիմ, քէ որ ես բեր կարդամ.— Թէ որ մենք գիր գրենք, քէ որ մենք ձան խօսինք, քէ որ մենք բեր կարդանք:

Թէ որ դուք գիր գրես, քէ որ դուք ձան խօսիս, քէ որ դուք բեր կարդաս.— Թէ որ դուք գիր գրեմք, քէ որ դուք ձան խօսիմք, քէ որ դուք բեր կարդամք:

Թէ որ ան գիր գրէ, քէ որ ան ձան խօսի, քէ որ ան բեր կարդայ.— Թէ որ անմեք գիր գրենք, քէ որ անմեք ձան խօսինք, քէ որ անմեք բեր կարդանք:

Հրահանգ 192. — Վերի օրինակներուն պէս բերանացի խօսարկեցէ՛ք հետեւեալներուն ստորագրատական ներկան. Շեմք շինել, յաւ ապրիլ, կարօտը հոգայ:

ԴԱՍ. — ՇԱՂԿԱՊ ԵՒ ԶԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

74. — Երկու բառեր կամ երկու խօսքեր իրարու կապելու համար կը գործածուին ուրիշ տեսակ բառեր որ կը կոչուին շաղկապ. օրինակ՝

Ոսկին եւ արծաթը մետաղ են, բայց ոսկին թանկագին է:

Այս խօսքերուն մէջ եւ, բայց շաղկապ են. եւ իրարու կապած է երկու բառեր. բայց՝ երկու խօսքեր:

75. — Կան մասնաւոր բառեր ալ որ ցաւ, վախ, ուրախութիւն, կամ որ և է յուզում յայտնելու կը ծանայեն և ձայնարկութիւն կը կոչուին. օրինակ՝

Ա՛հ, ի՛նչքան քաղցր է կեանքը, բայց, աւա՛ղ, շատ կարճ է:

Այս խօսքերուն մէջ ա՛հ, աւա՛ղ ձայնարկութիւն են:

Հարցարան. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ընուի շաղկապ. օրինակներ տո՛ւր եւ քաջատրէ. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ընուի ձայնարկութիւն. օրինակներ տո՛ւր.

Հրահանգ 193 — Բերանացի որոշեցէ՛ք թէ հետեւեալ խօսքերուն շեղագիր շաղկապներէն որո՞նք բառեր կը միացնեն, որո՞նք խօսքեր.

Աշխատաստր տղան կը վարձատրուի, իսկ ծոյրը կը պատժուի. — Արդարութիւն ուշ կամ կանոխ երեւան կուգայ. — Մարմինդ առողջ պահե՛ որ մե՛տով ալ առողջ ըրրաս. — Պատուե՛ հայրդ ու մայրդ, վասն զի անոնք ինչի կեանք տուին. — Գո՛հ եղիր վիճակե՛ղ երէ կ'ուզես երջանիկ ըրրայ. — Ծառերը կը ծաղկին եւ կը կանանչանան երբոր գարունը գայ:

Հրահանգ 194. — Հետագայ խօսքերուն պակասները լրացուցէ՛ք վարի նախադրութիւններէն յարմարցնելով.

Զուկերը կ'ապրին շուրի . . . մարդիկ կ'ապրին ցամախ . . . — Նալը կը սուրս . . . նաւահանգիստ. — Ի՛նչ աստիճանքիւն կայ փաստիւն եւ շունիւն . . . — Կառքը կեցար դրան . . . — Յոնկեն . . . գիշեր կուգայ. — Յողը կը փայլի մարգարիտի . . . — Պետրոս ծառէն . . . ինկաւ:

Միջեւ, նման, վրայ, ետ, վար, առջեւ, մէջ, դեպի:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՀԱՅՈՑ ԳԻՐԸ

Գեղամ ու Վահրամ դպրոցին մէջ կը խօսակցէին: — «Գիտես՞ Վահրամ, ըսաւ Գեղամ, թէ ո՞վ գտած է մեր լեզուի գիրերը: — Ո՛չ, — Ես գիտեմ. ուսուցիչն ըսաւ թէ Ս. Մեհարոպ վարդապետը գրած է մեր լեզուին գիրերը: Եթէ զիր շունենայինք, պիտի չկրնայինք հայերէն գրել, կարգալ: Ուսուցիչն ըսաւ նաև թէ տղայ ծր երբ գրել կարգալ սորվի. ամէնէն առաջ պէտք է որ ճանչնայ մեր տառերուն հեղինակը և երախտագիտութեամբ յիշէ անոր անունը»:

Խօսակցութիւն — Ո՞վ գտաւ Հայոց գիրը. — Առանց գիրի ի՛նչ վիճակ գ'ունենայինք. — Տղար ի՛նչ պարտին հայ տառերու հեղինակներուն հանդէպ:

Հրահանգ 195. — Թրմակեցի՛ք հետագայ խօսքերը, ստորագծելով ձայնարկութիւնները.

Ո՛հ, շատ տո՛ւր. — Ա՛հ, ցաւերս մի տօ՛ւր. — Օ՛հ, շատ ցաւեցիք. — Ափս՛ս պատե՛նք ինչ կորուստի. — Բի՛ւթ, գեշ կը հոսի. — Ա՛յ, սակալի բան է. — Հօ՛, եզե՛րս. ցաւեցիք. — Դ՛հ, սիրուն ծիծեռնակ, հետացի՛ր, բոխ արագ:

Հրահանգ 196. — Լրացուցէ՛ք հետագայ խօսքերը, վարի մակարձ երէն յարմարները դնելով.
Ժամանակը . . . կ'անցնի. — Փիղը . . . կ'ապրի — Մուս մի խօսիք . . . — Աստուած . . . ներկայ է — Բարի անունը . . . կը տես. — Ընկեր . . . սիրէ. — Չար ընկերներէ . . . կեցիք. — Նախ կը տես. — Ընկեր . . . սիրէ. — Չար ընկերներէ . . . կեցիք. — Ամերիկացի-խորհէ . . . գործէ. — Անի տղա . . . կործանած է. — Ամերիկացի-ները . . . կը ձայնարկեն. — Առիւծը . . . կը մոկէր: Ամենէնին, յաճախ, յարիւսեան, սպա, ամենուրեք, հեռու, արտոյն, շատնց, արագորէն, անհարար, երկար:
Օրինակ. — Ժամանակը արագորէն կ'անցնի:

ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

76. — Որ և է խօսք որ ամբողջ ի նստ մը կուտայ, կը կոչուի նախադասութիւն. օրինակ՝

Ժամանակը դրամ է:

Մերոպ գտաւ Հայոց գիրը:

Առոնք զատ զատ երկու նախադասութիւններ են:

77. — Սօսքի մը մէջ անչափ նախադասութիւն կայ որչափ որ գիմար բայ կայ. օրինակ՝

Շերամը թուփ տերեւներով կը սնանի և կը մանկ իր խոզակը որմէ մետաքս կը պատաստուի:

Այս խօսքին մէջ երեք բայ կայ, կը սնանի, կը մանկ, կը պատաստուի. ուրիշն երեք նախադասութիւն կայ, որոնք են.

Ա. Շերամը թուփ տերեւներով կը սնանի.

Բ. Եւ կը մանկ իր խոզակը.

Գ. Որմէ մետաքս կը պատաստուի:

Հարցարան. — Ի՞նչ է նախադասութիւնը, օրինակներ տուր. — Խօսքի մը պարունակած նախադասութեանց թիւը ի՞նչպէս կ'որոշուի. — Թրինակով մը բացատրէ:

Հումանց 197. — Հետեւեալ խօսքերը լրացուցէ ք վարի բառերէն յարմար շարկապներով.

Վագրը . . . արծիւը գիշահիչ կենդանիներ են. — Օձն տղուն և . . . սարեակը՝ բռնուծ. — Զուրը կը ստուի . . . օղը ցուրտ ընայ. — Պակեցայ . . . հիւանդ եմ. — . . . ուսումը կը սերտի, պատիփ աշխատի. — Յանգանի գործեցի . . . պիտի պատժուիք. — Պեգեք որ անձեռեռ . . . բայերն անին — Ազահը . . . հարուստ է, . . . լի վայելք: Երբոր, ուրեմն, խակ, եւ, որպիսի, որովհետեւ, եթէ, քայց, քեպէսն:

Հումանց 198. — Մէյ մէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք ճետագայ բայերով.

Ծագեցաւ. կը խաղար, պիտի հնչէ, սերմանէ:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ԺՐԱԶԱՆ ՄԵՆՈՒԿԸ

Մանուկ մը պատուհանին առջև կը պատրաստէր իր դասերը, մինչ փայլուն արեւը դուրսէն զինք կը հրաւիրէր ու կ'ըսէր. «Բաւական չէ՞ կարդացածդ, ոտքի՛ ել, սկսէ՛ խաղերդ»: Տղան պատասխանեց արեւին. «Ո՛չ, պայծա՛ռ արեւիկ, հիմա խաղալու միջոց չունիմ, պէտք է որ առաջ դասերս պատրաստեմ»: — Պատուհանին տակ, ծառին վրայ սիրուն թռչնիկը կ'երգէր ու միշտ այսպէս կ'ըսէր. «Բաւական չէ՞ կարդացածդ, ոտքի ելի՛ր, սկսէ՛ խաղերդ»: Մանուկը թռչնիկին այ պատասխան տուաւ. «Ո՛չ, սիրուն թռչնիկ, հիմա խաղալու միջոց չունիմ, թո՛ղ որ դասերս վերջացնեմ»:

Մանուկը կարդաց ու գրեց, բոլոր գործերը աւարտեց, գիրքերը ժողվեց, դարակին մէջ դրաւ. ապա դէպի պարտէզ վազեց ուրախ զուարթ և համարձակ ձայնով գոչեց. «Ո՛վ է զիս հրաւիրողը»: Արեգակն այն ատեն անոր համար աւելի գեղեցիկ կը փայլէր. փոքրիկ թռչունը աւելի զմայլելի կ'երգէր:

Խօսակցութիւն. Մանուկ մը ինչ՞ով կը զբաղէր. — Արեւն ի՞նչ բառ իրեն. — Մանուկն ի՞նչ պատասխանեց — Թռչնիկ, ի՞նչ բառ իրեն. — Մանուկը ի՞նչ պատասխան տուաւ. — Մանուկը երբ դասերը վերջացուց, ի՞նչ բրաւ. — Ի՞նչպիսի մանուկ մըն էր այս. — Ո՞րն աւելի նախապատիւ է, դասը թէ խաղը:

Հումանց 199. — Թրինանցէ՛ք ք վերի ընթերցումը, զիմաւոր բայեան տարագծելով եւ նախադասութիւններն իրարմէ՛ զատելով ուղղահայեաց գիծերով:

Հումանց 200. Մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք հետագայ գոյականներով:

Գործաւոր, աղամանդ, կարհն, շուշան, կառի: Օրինակ. — Գործաւորը կ'աշխատի օրն ի րուն:

ԿՈՍ. — ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ԷՍԿԱՆ ԵՒ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՍԵՐԸ

78. — Նախադասութիւն մը անուագն պէտք է որ պարունակէ երկու էական բառեր. *սեր բայի և բայ :*

Առանց ասոնց խօսք չի կազմուիր :

79. — Նախադասութեան մէջ գտնուած միւս բառերը տէր բային կամ բային իմաստը լրացնելու կը ծառայեն և կը կոչուին անոնց լրացուցիչները. օրինակ՝

Վարդապետը եկաւ :

Ծերունի վարդապետը երէկ եկաւ :

Վստփին ծերունի վարդապետը երէկ գիւղէն եկաւ :

Այս երեք նախադասութեանց առաջինը կը պարունակէ նախադասութեան մը միայն էական մասերը. *սեր բայի եւ բայ .* նոյն նախադասութիւնը երկրորդին և երրորդին մէջ ընդլայնուած է լրացուցիչ բառերով. *այսպէս՝*

Վանին, ծերունի բառերը լրացուցիչն են վարդապետը ենթակային :

Երեկ, գիւղէն բառերը լրացուցիչն են եկաւ բային :

80. — Տէր բային երրորդ անձնական դերանուն է, շատ անգամ յայտնի չի գրուիր. օրինակ՝

Երգեցէ՛ք, փոխանակ ըսելու՝ դուք երգեցէ՛ք :

Հաց կերայ, փոխանակ ըսելու՝ եւ հաց կերայ :

Այս նախադասութեանց մէջ դուք, եւ դերանուն տէր բայինները զօրութեամբ կ'իմացուին :

Հարցաւոր. — Նախադասութիւն մը առ նուագն քանի՞ բառ պարունակելու է. — Նախադասութեան միւս բառերը ի՞նչ պաշտօն ունին, ի՞նչ կը կոչուին. — Ծրնակներ տուր եւ բացատրէ. — Ո՞ր տեսակ տէր բայինները կրնան յայտնի չլրուիլ. օրինակներով բացատրէ :

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՉԵՄ ԳՐՏԵՐ ԻՆՉՈՒՄ

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ ձմեռուան օրը կը յիշեմ ես միշտ իմ խեղճ եղբայրը, կը խորհիմ, արդեօք չունի՞ ան կարիք, Հաց, միս, եղ ու փայտ, ունի՞ ան մուշտակ, Ա. Լո՞ւր է տունը, ասնի՞քը չէ՞ ծակ... Ու այսպէս ես միշտ ձմեռուան օրը Միտքս կը բերեմ իմ խեղճ եղբայրը :

ԲԱՄԵՌ. ԲԱՌԻՊՅ.

Հրահանգ 201. — Հետագայ խօսքերուն պարունակած բառերուն տեսակները որոշեցէ՛ք բերանացի :

Վարդն ու շուշանը ֆաղցրաբոյր ծաղիկներ են — Պտուսայի մէջ շերտակներ կան — Դուն ֆեզի օգնէ. ուրիշին մէջ փստակիւր. — Վա՛յ, գլուխ կը ցաւի. — Չե՞տն անցաւ բայց ցուրտ քակարիւն. — Ես վաղը Դաղասիա պիտի երթամ ֆանգի գո՞ծ ունիմ հո՞ւ. — Վահրամ ուշ եկաւ դպրոց եւ ճեօրհէր զանի յանդիմանեց — Ո՞հ, շատ կը ցաւիմ այդ արկածին վրայ. — Այս աղջիկը շարձէի ք. վարժուհիին հանեց զինք երկրորդ դասարանէն. — Արեւմիտ իր կատուին հետ կը խաղար. կատու յանկարծ ճանկրեց անոր ձեռքը, — Այն քիւսնուակն հիւն գիւղեր հաստուած են. — Արիաքար կուռեցան հայրենիքին համար :

Հրահանգ 202. — Որոշեցէ՛ք բերանացի հետագայ նախադասութեանց էական մասերը (տէր բայի եւ բայ) :

Անձեւ եկաւ. — Կառապանը շարունակ կը վերակէ ձին. — Ծող Երուանդ շատ կը ֆանայ. — Պարտեզին ծառը չպիտի յո՞ւնայ. — Մենք գիւղը կը բնակիմք. — Ծովը շատ խոտուկ է. — Դուն միշտ կը խեղաս. — Լեռները բարձր են. — Անքիւ ծուկեր կան ծովտուն մէջ :

Հրահանգ 203. — Վերի նախադասութեանց մէջ լրացուցիչ պաշտօն ունեցող բառերը որոշելով ստորագծեցէ՛ք :

Հրահանգ 204. — Հետագայ նախադասութեանց մէջ զօրութեամբ իմացուած դերանուն տէր բայինները գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք :

Շատ դրամ ունիմ. — Դասը սովեցա՞ր. Կառնով մեկնեցաւ. — Ուրախ ըլլա՞մք. — Ցոգներ եք. — Ինձի եկի՛ք :

ԴԱՍ. — ՀՈՄԱՆԻՇ ԵՒ ՀԱԿԱՆԻՇ ԲԱՌԵՐ

81. — Լեզուին մէջ կան բառեր որ միեւնոյն կամ իրարու նման նշանակութիւններ կուտան. օրինակ՝

Ազահ, ժլատ, կծծի են.:

Այս տեսակ բառերը հոմանիշ կը կոչուին:

82. — Բառեր ալ կան որ իրարու հակառակ նշանակութիւն կուտան. օրինակ՝

Ցուրտ, հակառակն է տաք.

Լոյս, » » մութ.

Այս տեսակ բառերն ալ կը կոչուին հականիշ:

Հարցաւան. — Ո՞ր տեսակ բառերուն հոմանիշ կ'ըսուի. օրինակներ տուր. — Ո՞ր տեսակ բառերուն հականիշ կ'ըսուի. օրինակներ տուր.

Հրահանգ 205 — Հետագայ նախադասութեանց բայերուն մէջմէկ յարմար լրացուցիչ աւելցուցէր:

Ծառը ծաղկեցաւ. — Զմեռն անցաւ. — Ճամբան ծուռ եր. — Ծառն ալ վարձատուր. — Երգիւնէր երգեցին:

Օրինակ. — Նուշին ծառը ծաղկեցաւ:

Հրահանգ 206 — Հետեւեալ նախադասութեանց բայերուն մէջմէկ յարմար լրացուցիչ աւելցուցէր:

Մշակը կ'աշխատէր. — Աշխատութիւնը կը յաղթէ. — Զարը կը պատժուի. — Մենք տեսնեմք զինք:

Օրինակ. — Մշակը կ'աշխատէր դաշին մէջ:

Հրահանգ 207 — Լուծեցէ՛ք ՚հետագայ պարզ նախադասութիւնները, որոշելով բառերուն տեսակները եւ պաշտօնները:

Բռնը կազդուրիչ է. — Դեակը կը հայեցանէ մետաղմերը. — Աշտարակը բարձր էր. — Գալը պատահեց գառնուրը. — Նաւը մեկնեց արեւմուտք. — Ամառը տաք էր. — Նոյնը ոչ չ'արտադրէր. — Թռչունը վախար. — Դեղը ծաղիկ պիտի բանայ. — Զինները հայեցան:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՊԶԻՈՑ ԱՐՏԵՐԻԱԸ

Արտեմիս ծաղկաճի հրապուրիչ աղջիկ մըն է, թարմ եւ կարճորակ դէմքով: Եւ իր անդուսէ միներնիկ կիսա-

կոչիկներով փողոցին մէջ կը քայլէ, իր վարդագոյն պարեգօտը հագած եւ թաւշեայ գրկաբարկը դրած, կարծես փոքրիկ թագուհի մըն է: Բայց Արտեմիս գեշ քերուքիւն մը ունի. պչրոտ է: Իր ձեւերը փոխանակ ըլլալու պարզ եւ բնական, ծաղրելի եւ արուեստակեալ են: Ան նոյն իսկ չի համար խաղալ այն ընկերներուն հետ որ իրեն չափ շատ հագուած չեն: Անոր համար անկեղծ բարեկամ չունի բնաւ: Իր ընկերները ետեւէն կը ծաղրեն զինք:

Խօսակցութիւն. — Արտեմիս ինչպիսի աղջիկ մըն է — Ինչպէս չը հագուի. — Փողոցին մէջ քայլու ատեն ինչի՞ կը նմանի. — Ինչ է Արտեմիսի թերութիւնը. — Ինչ բոյլ է պչրոտ. — Իր ձեւերն ինչպէս են. — Ինչ բոյլ է արուեստակեալ. — Արտեմիս բարեկամ ո՞նչի՞. — Ինչո՞ւ համար կը ծաղրեն զինք. — Իրաւունք ունի՞ ծաղրելու:

Հրահանգ 208. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը. շեղազիր բառերուն տեղ հոմանիշներ գործածելով:

Հրահանգ 209. — Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք մասեր վերի հատուածէն:

Հրահանգ 210 — Հետագայ բառերուն մէջ իրարու հոմանիշները գտնելով՝ դէմ դիմաց գրեցէ՛ք:

Իրճիք, մեզ, անուշ, գաւազան, տոտմ, ալգ, ճիւղ, ֆաղցր, մառախուղ, ցուպ, խուր, արչադոյս:

Հրահանգ 211. — Հետեւեալ բառերուն հականիշներ գտնելով՝ դէմ դիմաց գրեցէ՛ք:

Բարձր, գիշեր, խիտ, յիմար, եղիչ, Անտ, ուրախ, ննդ:

ԴԱՍ. — ՊԱՐԶ ԵՒ ԱԾԱՆՑԵԱԼ ԲԱՌԵՐ

83. — Ինչպէս որ ծառի մը արմատէն կամ բունէն կը ծնի բազմաթիւ ճիւղեր, այնպէս ալ բառի մը վրայ մէկ կամ աւելի վանկեր աւելնալով՝ առաջ կուգան ուրիշ նոր բառեր. օրինակ՝

Մայր բառէն առաջ եկած են *սննւայր, մայրենի, մայրական, մայրութիւն* են:

84. — Այն վանկը կամ վանկերը որ այսպէս բառի մը սկիզբը կամ վերջը կը կցուին ուրիշ նոր բառեր չինելու համար, կը կոչուին *մասնիկ*:

Վերի օրինակներուն մէջ մայր բառին սկիզբն աւելցած *ան, վերջը աւելցած ենի, ական, ութիւն՝ մասնիկ* են:

85. — Այն բառերը որ այսպիսի մասնիկներով կազմուած են, կը կոչուին *ածանցեալ բառեր*:

86. — Այն բառերը որ մասնիկ չունին, կը կոչուին *պարզ կամ արմատ բառեր*. օրինակ՝

Գոյն, մեծ, վարդ, աղ, պարզ բառեր են:

Դժգոյն, մեծաւոր, Վարդուհի, աղի, ածանցեալ բառեր են:

Հարցարան — Բառէ մը ինչպէս առաջ կուգան ուրիշ բառեր. — Օրինակներ տուր. բառի մը վրայ աւելցած վանկերը ի՞նչ կը կոչուին — Մասնիկով կազմուած բառերն ի՞նչ կը կոչուին. — Մասնիկ չունեցող բառերն ի՞նչ կը կոչուին. օրինակներ տուր.

Հրահանգ 212. — Հետագայ բառերէն պարզերն ու ածանցեալները որոշելով՝ զատ զատ սինականբոյ մէջ գրեցէ՛ք.

Բար, ֆարոս, փոքր փոքրիկ, փոքրաւոր, գործաւոր, գործարան, անգործ, հայ, հայերեմ, հայութիւն, բախտ բախտաւոր, դժբախտ, գէտ, գէտակ, բագ. բագուհի, գոգնոց:

Հրահանգ 213. — Վերի հրահանգին ածանցեալ բառերուն մասնիկները որոշեցէ՛ք բերանացի.

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Վ.Ա.Բ.Ը.

Կարմիր, ճերմակ, դեղին վարդ, Պատուհանիս սիրուն զարդ, Ի՛նչ ազուօր գոյն, բոյր ունիս, Որ ամէնէն կը սիրուիս: Ես ալ արդեօք չե՛մ կրնար Սիրուիլ ընդմիշտ, անդադար:

Պգտիկ տըղաք, լա՛ւ գիտնանք, Երբ ազնիւ բոյր ունենանք, Տեսք մը մաքուր ու անմեղ, Կը սիրեն մեզ ամէն տեղ:

ՇԱՂԿ

Հրահանգ 214. — Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք վերի ստանաւորը.

Հրահանգ 215. — Հետեւեալ բառերուն մէյլէկ հոմանիշ գտնելով՝ դէմ դիմաց գրեցէ՛ք:

Լեղի, ճամբայ, փափախ, զեփխոս, ֆայ, ոյժ, ծախ, գարուշի, խնկ, մարգ, վիզ:

Հրահանգ 216. — Հետագայ բառերէն իրարու հակամիջները որոշելով՝ դէմ դիմաց գրեցէ՛ք:

Հարուս, արեւելք, քառ, սկառ, սակ, սանիչ, լեռ, կարծր, մահ, արդար, քարեկամ, զօրաւոր, արեւմուտք, աղփաս, ձոր, մեղաւոր, օքեկ, վրայ, փափուկ, քերէլ, ծնունդ, բշխափ:

Հրահանգ 217. — Գրեցէ՛ք թէ ի՛նչ կը կոչուի՝

Այն որ ոչխար կ'արածէ, այն բոյսը որ հաց չինելու կը ծառայէ, այն մեծաղը որ ամենէն քանկացիկն է, այն հեղուկը որով մարդիկ կը գինովեան, այն կենդանիէն որ մուկ կ'որսայ, այն գործիքը որով երկար կը ծեծեն:

Հրահանգ 218. — Ըսէ՛ք թէ՛ ձեր այս գրած բառերը պա՞րզ են թէ՛ ածանցեալ.

Դ Ա Ս . — Բ Ա Ր Դ Բ Ա Ռ Ե Ր

87.— Շատ անգամ երկու պարզ բառեր իրարու կցուելով այ կը կազմեն նոր բառեր . օրինակ՝

Մեծատուն . ծակաչք , թուլքերան են . որ կազմուած են մեծ և տուն , ծակ և աչք , թուլ և քերան , բառերէն :

88.— Այն բառերը որ այս երկու կամ աւելի բառերով կազմուած են . կը կոչուին բարդ բառ :

89.— Բարդ բառերու մէջ յաճախ երկու բառ իրարու միացած կ'ըլլայ ա , և ձայնաւորներով որ կը կոչուին յօղակապ . օրինակ՝

Գանձապետ , սեղանատուն . ծաղկեփունջ , ևն :

Այս բառերուն մէջ ա , և յօղակապ են :

Հարցարան — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի բարդ . — Օրինակներ տուր . — Ի՞նչ է յօղակապը . օրինակներու վրայ ցոյց տուր յօղակապը :

Հրահանգ 219 . — Գրեցէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուի

Այն որ որս կ'ընէ , այն որ պարտք կը մշակէ , այն որ ուրիշի մը հով կ'ապաստուրէ , այն ճեղն ուր հիւանդներ կը դարմանուին , այն ճեղն ուր շատ ծառեր կան , այն ճեղն ուր կերակուր կ'ուտեն , այն ծառը որ տանն կուրայ , այն որ գիւղը կը բնակի , այն աղջիկը որ հարս պիտի ըլլայ , այն գործիչը որով կը խմեն , այն որ գործ ընէի , այն որ բախտ չունի :

Հրահանգ 220 — Ըսէ՛ք թէ ձեր այս գրած բառերը պարզ բառեր են թէ ամանցեալ :

Հրահանգ 221 . — Արոշեցէ՛ք թէ հետագայ բառերէն որո՞նք պարզ են , որո՞նք ամանցեալ , որո՞նք բարդ :

Անկոտի , սար , հորուկ . ձորակ , աղբաւոց , մասադատենկ , գահարապանառ , սարսափելի , յայնօրէն , պարտք , հոգի , երգիչ , բուֆ , աւադոս , մարգարէսին , դարարուհի , ուժեղ , աքի , աքիսաքի . դրամատու . շահ , խաղախան , սզգալին , Հայաստան , ծով , ծովածոց , հարանտուն :

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ . — ՄԵ՛ՐԵՆՈՍԻԿ

— «Ես չեմ վախնար գայլէն», կ'ըսէր Պօղոսիկ , եւ ձեւերով բարանական , մեծխօսիկ , «Թո՛ղ գայ մէյ մը , կը պօսար ան , որ խեղդեմ Ու փրօսեմ զինք զեանի վրայ , մարդոց դէմ . Ես կարծեմ եմ , ես ուժեղ եմ , ես շատ քաջ . . .»

Եանկարծ ծակէն մուկ մը գայով գէպ առաջ յօսքը կրտրեց մեր քաջին որ ա՛նարեկ՝ Աղաղակներ արծակելով խոյս տրուաւ :

Քաջութիւնը խօսքերու մէջ չէ՛ երբեք . Գործքով է որ կը հասկցուի մեր արժէք : Թրգժ . Յ . Գ .

ՅԻ՛ . ԳԱ՛ԳԱՍԵՂ

Խօսակցութիւն . — Պօղոսիկ ի՛նչպիսի տղայ մըն էր . — Ի՞նչ ընել է մեծխօսիկ . — Պօղոսիկ ի՛նչ բանով կը պարծնար . — Յանկարծ ի՛նչ պատահեցաւ . — Պօղոսիկ ի՛նչ ըրաւ . — Ուրեմն Պօղոսիկ իսկապէս քաջ էր թէ վախկոտ . — Քաջութիւնը խօսքով պէտք է ըլլայ թէ գործքով . կը մտնամք իսկապէս քաջ մարդեր :

Հրահանգ 222 . — Գրեցէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուի Այն որ եպար կը ծախէ , այն որ զեղ կը պարտասէ , այն որ քանդակ կը բանեցնէ , այն ճեղք ուր գիւնի կը խմեն , այն որ մեկուս զառ կը պաշտպանէ , այն դարաւեր ուր գիտէր կը դնեն :

Հրահանգ 223 . — Ըսէ՛ք թէ ձեր այս գրած բառերը պարզ , ամանցեալ թէ բարդ բառեր են :

Հրահանգ 224 . — Տո՛ւյց տուէ՛ք հետագայ բարդ բառերուն պարունակած յօղակապերը եթէ ունին

Հարժատուն , հանդիսապար , մանկապարտեզ , պոյսերանկ , անուշապուր , պարագրուի , շինեակ , մանրակոյ , հիւսիսայգ :

Հրահանգ 225 . — Լուծեցէ՛ք հետագայ պարզ նախադասութիւնները՝ արոշելով բառերուն տեսակներն ու պաշտօնները :

Երկինքը կապոյտ է — Մեղուն խայրեց Իրիզորը . — Սորվի դասը . — Օղբ ստացաւ . — Ես յղճեցայ . — Ուրախ ըլլանք :

ԱՌՌԳԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

Շեշտ (')   Պարսոյկ (°)   Երկար (")

Կ Է Տ Ե Ր

Ստորակէտ (.)
 Բու թ (')
 Միջակէտ (.)
 Վերջակէտ (:)

ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ ՈՒՐԻՇ ՆՇԱՆՆԵՐ

Ենթամնաց (-)
 Ապաթարց (')
 Գծիկ (—)
 Փակագիծ ( )
 Չակերտ (« »)
 Բազմակէտ (. . . .)

ՀՈԼՈՎՈՒՄՆԵՐՈՒ ՊԱՏԿԵՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՁԵՒ

	Եզակի	Յոզնակի
Ուղ. եւ Հայց.	Վարդ	Վարդեր
Սեռ. եւ Տրակ.	Վարդի	Վարդերու
Բացառ.	Վարդէ	Վարդերէ
Գործիակ.	Վարդով	Վարդերով

ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՁԵՒԵՐ

Ա. ՁԵՒ

Ուղ. եւ Հայց.	Հայ	Հայեր
Սեռ. եւ Տրակ.	Հայու	Հայերու
Բացառ.	Հայէ	Հայերէ
Գործիակ.	Հայով	Հայերով

Բ. ՁԵՒ

Ուղ. եւ Հայց.	Գիտութիւն	Գիտութիւններ
Սեռ. եւ Տրակ.	Գիտութեան	Գիտութիւններու
Բացառ.	Գիտութենէ	Գիտութիւններէ
Գործիակ.	Գիտութիւնով կամ գիտութեամբ	Գիտութիւններով

Գ. ՁԵՒ

Ուղ. եւ Հայց.	Օր	Օրեր
Սեռ. եւ Տրակ.	Օրուան	Օրերու
Բացառ.	Օրէ , օրու ընէ	Օրերէ
Գործիակ.	Օրով	Օրերով

Ա. ԱՄՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԵԼ ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

	Եզակի	Յոզնակի
Ա. Դեմք. Ես կը գրեմ	Մենք կը գրենք	
Բ. » Դուն կը գրես	Դուք կը գրէք	
Գ. » Ան կը գրէ	Անոնք կը գրին	

Անցեալ անկասար

Ա. Դեմք. Ես կը գրէի	Մենք կը գրէինք
Բ. » Դուն կը գրէիր	Դուք կը գրէիք
Գ. » Ան կը գրէր	Անոնք կը գրէին

Անցեալ կասարեալ

Ա. Դեմք. Ես գրեցի	Մենք գրեցինք
Բ. » Դուն գրեցիր	Դուք գրեցիք
Գ. » Ան գրեց	Անոնք գրեցին

Բացարձակ ապառնի

Ա. Դեմք. Ես պիտի գրեմ	Մենք պիտի գրենք
Բ. » Դուն պիտի գրես	Դուք պիտի գրէք
Գ. » Ան պիտի գրէ	Անոնք պիտի գրին

Անկասար ապառնի

Ա. Դեմք. Ես պիտի գրէի	Մենք պիտի գրէինք
Բ. » Դուն պիտի գրէիր	Դուք պիտի գրէիք
Գ. » Ան պիտի գրէր	Անոնք պիտի գրէին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Եզակի

Յոզնակի

Բ. Դեմք Դուն գրէ	Դուք գրեցէք
------------------	-------------

ՍՏՈՐԱԴԱՍՍԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Ա. Դեմք Ես գրեմ	Մենք գրենք
Բ. » Դուն գրես	Դուք գրէք
Գ. » Ան գրէ	Անոնք գրին

Անկասար

Ա. Դեմք Ես գրէի	Մենք գրէինք
Բ. » Դուն գրէիր	Դուք գրէիք
Գ. » Ան գրէր	Անոնք գրէին

ԸՂԶԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Ա. Դեմք Ես թո՛ղ գրեմ	Մենք թո՛ղ գրենք
Բ. » Դուն թո՛ղ գրես	Դուք թո՛ղ գրէք
Գ. » Ան թո՛ղ գրէ	Անոնք թո՛ղ գրին

Անկասար

Ա. Դեմք Ես թո՛ղ գրէի	Մենք թո՛ղ գրէինք
Բ. » Դուն թո՛ղ գրէիր	Դուք թո՛ղ գրէիք
Գ. » Ան թո՛ղ գրէր	Անոնք թո՛ղ գրէին

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

Անեղույթ

Գրել

Ներկայ ընդունելութիւն	Անցեալ ընդունելութիւն
Գրող	Գրած, գրեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Գրելիք, գրելու

Բ. ԼՅՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ

ԽՕՍԻԼ ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի	Յոգնակի
Ա. Դեմք Ես կը խօսիմ	Մենք կը խօսինք
Բ. » Դուն կը խօսիս	Դուք կը խօսիք
Գ. » Ան կը խօսի	Անոնք կը խօսին

Անցեալ անկատար

Ա. Դեմք Ես կը խօսէի	Մենք կը խօսէինք
Բ. » Դուն կը խօսէիր	Դուք կը խօսէիք
Գ. » Ան կը խօսէր	Անոնք կը խօսէին

Անցեալ կատարեալ

Ա. Դեմք Ես խօսեցայ	Մենք խօսեցանք
Բ. » Դուն խօսեցար	Դուք խօսեցաք
Գ. » Ան խօսեցաւ	Անոնք խօսեցան

Բացարձակ ապառնի

Ա. Դեմք Ես պիտի խօսիմ	Մենք պիտի խօսինք
Բ. » Դուն պիտի խօսիս	Դուք պիտի խօսիք
Գ. » Ան պիտի խօսի	Անոնք պիտի խօսին

Անկատար ապառնի

Ա. Դեմք Ես պիտի խօսէի	Մենք պիտի խօսէինք
Բ. » Դուն պիտի խօսէիր	Դուք պիտի խօսէիք
Գ. » Ան պիտի խօսէր	Անոնք պիտի խօսէին

ՀՐԱՄԱՅՈՒԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Եզակի

Յոգնակի

Բ. Դեմք Դո՛ւն խօսէ Դո՛ւք խօսեցէք

ՍՏՈՐԱԴՐԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Ա. Դեմք Ես խօսիմ	Մենք խօսինք
Բ. » Դուն խօսիս	Դուք խօսիք
Գ. » Ան խօսի	Անոնք խօսին

Անկատար

Ա. Դեմք Ես խօսէի	Մենք խօսէինք
Բ. » Դուն խօսէիր	Դուք խօսէիք
Գ. » Ան խօսէր	Անոնք խօսէին

ԸՂՋԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Ա. Դեմք Ես թո՛ղ խօսիմ	Մենք թո՛ղ խօսինք
Բ. » Դուն թո՛ղ խօսիս	Դուք թո՛ղ խօսիք
Գ. » Ան թո՛ղ խօսի	Անոնք թո՛ղ խօսին

Անկատար

Ա. Դեմք Ես թո՛ղ խօսէի	Մենք թո՛ղ խօսէինք
Բ. » Դուն թո՛ղ խօսէիր	Դուք թո՛ղ խօսէիք
Գ. » Ան թո՛ղ խօսէր	Անոնք թո՛ղ խօսէին

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

Աներեւոյր

Խօսիլ

Ներկայ ընդունելութիւն Անցեալ ընդունելութիւն
 Խօսող Խօսած, խօսեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Խօսելիք, խօսելու

Գ. ԼՍՈՐԳՈՐԹԻՒՆ

ԿԱՐԳԱԼ ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Եզակի

Յոզնակի

- Ա. Դեմք Ես կը կարգամ Մենք կը կարդանք
- Բ. » Դուն կը կարգաս Դուք կը կարդաք
- Գ. » Ան կը կարգայ Անոնք կը կարդան

Անցեալ անկասար

- Ա. Դեմք Ես կը կարդայի Մենք կը կարդայինք
- Բ. » Դուն կը կարդայիր Դուք կը կարդայիք
- Գ. » Ան կը կարդար Անոնք կը կարդային

Անցեալ կասարեալ

- Ա. Դեմք Ես կարդացի Մենք կարդացինք
- Բ. » Դուն կարդացիր Դուք կարդացիք
- Գ. » Ան կարդաց Անոնք կարդացին

Բացարձակ ապառնի

- Ա. Դեմք Ես պիտի կարգամ Մենք պիտի կարդանք
- Բ. » Դուն պիտի կարդաս Դուք պիտի կարդաք
- Գ. » Ան պիտի կարգայ Անոնք պիտի կարդան

Անկասար ապառնի

- Ա. Դեմք Ես պիտի կարդայի Մենք պիտի կարդայինք
- Բ. » Դուն պիտի կարդայիր Դուք պիտի կարդայիք
- Գ. » Ան պիտի կարդար Անոնք պիտի կարդային

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Եզակի

Յոզնակի

- Բ. Դեմք Դուն կարգա Դուք կարդացէք

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

- Ա. Դեմք Ես կարգամ Մենք կարդանք
- Բ. » Դուն կարգաս Դուք կարդաք
- Գ. » Ան կարգայ Անոնք կարդան

Անկասար

- Ա. Դեմք Ես կարդայի Մենք կարդայինք
- Բ. » Դուն կարդայիր Դուք կարդայիք
- Գ. » Ան կարդար Անոնք կարդային

ԸՂԶԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

- Ա. Դեմք Ես թո՛ղ կարգամ Մենք թո՛ղ կարդանք
- Բ. » Դուն թո՛ղ կարգաս Դուք թո՛ղ կարդաք
- Գ. » Ան թո՛ղ կարգայ Անոնք թո՛ղ կարդան

Անկասար

- Ա. Դեմք Ես թո՛ղ կարդայի Մենք թո՛ղ կարդայինք
- Բ. » Դուն թո՛ղ կարդայիր Դուք թո՛ղ կարդայիք
- Գ. » Ան թո՛ղ կարդար Անոնք թո՛ղ կարդային

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

Աներեւոյթ

Կարգալ

- Ներկայ ընդունելութիւն կարդացող
- Անցեալ ընդունելութիւն կարդացած, կարդացիր

Ապառնի ընդունելութիւն

Կարդայիք, կարդալու

ՑԱՆԿ ԴԱՍԵՐՈՒ

Էջ

Լեզուին տարրերը	6
Չայնաւոր և բաղաձայն տառեր	8
Սօսք և իր կազմութիւնը	10
Սօսքին ուղղագրութիւնը	12
Անուն կամ գոյական և ածական	14
Յատուկ և հասարակ անուն	18
Գոյականին յօդը	20
Գոյականին թիւը	22
Գոյականին հոլովը	24
Հօլովման սովորական ձևը	20
Դերանուն	30
Անձնական դերանուն	32
Դերանուններու հոլովումը	34
Որակական ածական	36
Թուական ածական	38
Ցուցական ածական	40
Անորոշ ածական	42
Բայ	46
Տէր բայի կամ ենթակայ	48
Բային թիւը	50
Բային դէմքը	52
Բային ժամանակը	54
Բային խոնարհումը	56
ԵՄ բային խոնարհումը	58
Կական բայ և ստորոգելի	60
Ներգործական բայ և սեռի խնդիր	62

Նախադրութիւն	66
Մակբայ	68
Շաղկապ և ձայնարկութիւն	70
Նախադասութիւն	72
Նախադասութեան էական և լրացուցիչ մասերը	74
Հոմանիչ և հականիչ բառեր	76
Պարզ և ածանցեալ բառեր	78
Բարդ բառեր	80
Առողանական նշաններ և կէտեր	82
Հոլովումներու պատկեր	83
Ա. լծորդութիւն. — ԳՐԵԼ քային խոնարհումը	84
Բ. » — ԽՕՍԻԼ » »	86
Գ. » — ԿԱՐԴԱԼ » »	88

ՅԱՆԿ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ

Բարի աչակերտը (պատկերազարդ)	52
Ազնիւ ընկերը (»)	7
Աշխատութիւնը (»)	9
Մեր դասարանը (»)	13
Մեր դասարանը (»)	15
Ջին և էշը	17
Իմ ընտանիքս (»)	19
Իմ փարախս (»)	23
Հասկաքաղ աղջիկը (»)	27
Մատերը	29
Բարի զաւակ մը (»)	31
Պայտ մը (»)	37
Մեր դպրոցը	39
Անձրեւոտ օր մը (»)	43
Մուկն ու ձին (»)	45
Պարտիզպանը (»)	47
Զապլին ու Ծիտէլը (»)	51
Երկու մեղունները (»)	55
Ազգան ու աղուէսը (»)	61
Խելօք Դաւիթ	64
Գայլն ու զառնուկը (»)	69
Հայոց գիրը (»)	71
Փրաջան մանուկը	73
Պչրոտ Արաէմիսը (»)	77

ՅԱՆԿ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

Թէև պզտիկ եմ	52
Սիրածներս	11
Փոքրիկ ապուշը (պատկերազարդ)	16
Փոքրիկ քոյրերը («)	21
Երբոր մանկիկ ենք	25
Վարդաբոյր ծղօտը	28
Աղջիկն ու թռչնիկը (պատկերազարդ)	33
Նարինջը («)	35
Ծաղիկներուն քունը	41
Մարտ	44
Բարձիկը	49
Նաւը (պատկերազարդ)	53
Ծիծեռնակին	57
Մանուկն ու թիթեռը (պատկերազարդ)	63
Հայրենի աղբիւրը	65
Չեմ գիտեր ինչու	67
Վարդը	75
Մեծխօսիկը	79
	81

4/47.925
7-14

ԳՐԱՎԱՃԱՌ-ՀՐԱՏԱ
Պ. ՊԱԼԵ

20, Չափնախորհրդար, Թիֆլիս

հոյ

6. ԳԱԶԱՆՃՆԱՆ

Նոր Քերականութիւն արդի հայ. լեզուի	22. փ.
Տարրական դասընթացք	3.—
Միջին »	6.—
Բարձր. և լրացուցիչ դասընթացք	7.50
Միաձայն, Ա. Գիրք Քերկ.-Լնթերց. Մայրենի Լեզուի	3.—
» Բ. »	4.—
» Գ. »	5.—

7. Պ. ԱՏՐՈՒՆԻ

Ամբողջական դասընթացք թուարանութեան	
Մանկական ընթացք	3.—
Տարրական Ա. Բ. Տարի	5.—
Միջին Ա. Բ. Տարի	8.—
Բարձրագոյն	15.—

80ԳԹ. Ե. ԹԷՅՆԱՆ

Իրագիտութիւն համառօտ	3.—
Նախատարերք բնապատմական և բնագիտական գիտութեանց, Ա.—Բ. տարի	6.—
Նոյնին Գ.—Գ. մասը	10.—
» Բարձր. Դասընթացքը	20.—

4. ԲԱՍՄԱՋՆԱՆ

Նոր դասագիրք Հայոց Պատմութեան	
Ա. տարի պատկերազարդ և քարտէսով	4.—
Միջին դասընթացք »	6.—
Իսկական պատմ. բարձր. դասընթացք Ա. Մաս	7.50

ԻՇԽԱՆ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ-ԲԱՍՄԱՋՆԱՆ

Առձեռն Բառարան Հայերէն աշխարհիկ լեզուէ Ֆրանսերէն. Ա. Մաս	7.50
---	------

Ձ ԳԻՆՁՈՒՐՇ. Ձ